תלמוד בבלי · אחרונים · אור הישר · סדר נזיקין

אור הישר על עבודה זרה

הרב שמואל יצחק הילמן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור הישר על עבודה זרה

הרב שמואל יצחק הילמן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-הישר-על-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 6
דף ג. 7
דף ג: 8
דף ד. 8
דף ד: 9
דף ה. 9
דף ה: 10
דף ו. 10
דף ו: 11
דף ז. 11
דף ז: 12
דף ח. 12
דף ח: 12
דף ט. 13
דף ט: 13
דף י. 14
דף י: 14
דף יא. 14
דף יא: 14
דף יב. 15
דף יב: 15
דף יג. 16
דף יג: 16
דף יד. 17
דף יד: 17
דף טו. 18
דף טו: 19
דף טז. 19
דף טז: 19
דף יז. 19
דף יז: 20
דף יח. 20
דף יח: 21
דף יט. 21
דף יט: 22
דף כ. 22
דף כ: 23
דף כא. 23
דף כא: 24
דף כב. 24
דף כב: 25
דף כג. 25
דף כג: 26
דף כד. 26
דף כד: 27
דף כה. 27
דף כה: 27
דף כו. 28
דף כו: 28
דף כז. 29
דף כז: 30
דף כח. 30
דף כח: 30
דף כט. 31
דף כט: 31
דף ל. 32
דף ל: 32
דף לא. 32
דף לא: 32
דף לב. 33
דף לב: 33

דף לג 34
דף לג: 35
דף לד 35
דף לד: 36
דף לה 37
דף לה: 38
דף לו 38
דף לו: 39
דף לז 39
דף לז: 40
דף לח 40
דף לח: 40
דף לט 41
דף לט: 41
דף מ 42
דף מ: 42
דף מא 42
דף מא: 43
דף מב 43
דף מב: 44
דף מג 44
דף מג: 45
דף מד 45
דף מד: 45
דף מה 46
דף מה: 46
דף מו 46
דף מו: 46
דף מז 46
דף מז: 47
דף מח 47
דף מח: 48
דף מט 48
דף מט: 48
דף נ 49
דף נ: 49
דף נא 49
דף נא: 49
דף נב 50
דף נב: 50
דף נג 50
דף נג: 51
דף נד 51
דף נד: 51
דף נה 52
דף נה: 52
דף נו 52
דף נו: 52
דף נז 53
דף נז: 53
דף נח 53
דף נח: 54
דף נט 54
דף נט: 54
דף ס 54
דף ס: 55
דף סא 55
דף סא: 55
דף סב 55
דף סב: 56
דף סג 56
דף סג: 57
דף סד 57
דף סד: 57

דף סה. 58
דף סה: 58
דף סו. 58
דף סו: 59
דף סז. 59
דף סז: 59
דף סח. 60
דף סח: 60
דף סט. 60
דף סט: 61
דף ע. 61
דף ע: 62
דף עא. 62
דף עא: 63
דף עב. 64
דף עב: 64
דף עג. 64
דף עג: 65
דף עד. 65
דף עד: 66
דף עה. 66
דף עה: 66
דף עו. 68
דף עו: 68

דף ב.

לעתיד לבוא מביא הקב"ה ס"ת ומניחו בחיקו ואומר כל מי שעסק בזה יבא ויטול שכרו כו', ע' עיקרים מאמר ראשון פ"כ.
שם אמר להם הקב"ה אל תכנסו לפני בערבוביא אלא תיכנס כל אומה ואומה וטופריה כו', עמש"כ בזה בס' פרדס דוד לס' בראשית בפסוק תדשא הארץ דשא.
רש"י ד"ה ישמעו. עכו"ם את העדות שמצות מעידות ויאמרו אמת דין הוא שראוין ישראל להצטדק, ע' העמק שאלה לשאילתות פ' תשא סי' ס"ד אות ח'.
תוד"ה לפני אידיהן. תני נמי להא מסכת דעכו"ם בסדר ישועות, ע' נובי"ת חי"ד סי' ע"ט בהגה"ה.
תוד"ה להלוותם. פר"ת דוקא בחנם אבל בריבית שרי משום דמצטער טובא כו', הנה מל מלשון התוס' בריבית שרי משמע דס"ל כדעת הראשונים ז"ל דלנכרי תשיך הוא רשות, דאילו לדעת הרמב"ם רפ"ה מה' מלוה הרי ס"ל כפשטות ברייתא דספרי פ' תצא דלנכרי תשיך זו מצות עשה, א"כ אפילו בזמן אחר שלא לפני אידיהן אם הלוה לעכו"ם בחנם בטל מ"ע, ואם הלוהו בריבית מצוה נמי עביד, ובודאי לא גזרו חכמים במקום מצוה, וע' ב"מ ע"א ע"א ושם בתוד"ה תשיך ובמש"כ בחידושי שם ולמכות כ"ד ע"א.
ועוד ל"ל האי טעמא דמצטער שכ' ר"ת הכא ולקמן ד"ו סע"ב, הלא בין אי אמרינן דאיסורא דמשנתנו הוא משום לפני עור או משום דאזיל ומודה ועבר הישראל משום לא ישמע על פיך כדלקמן ד"ו ע"א, עכ"פ ניתי עשה דלנכרי תשיך וידחה האיסור דמו"מ לפני אידיהן. ול"ל להכריח מצד הסברא דמצטער וצ"ע.

דף ב:

וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, ע' מש"כ הגאון נציב"ב ז"ל בביאור הרחב דבר לפ' לך עה"פ אנכי מגן לך. שם אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עשיתם כו', ע' בנימוקי רידב"ז לס' תולדות בפסוק ויהי כי זקן יצחק.
שם מ"ש הני דחשיבי ומ"ש הני דלא חשיבי להו משום דהני משכי מלכותייהו עד דאתא משיחא, ע' בת' מקום שמואל קונטרס שער התירוצים לחולין דף צ"ב ע"ב.
שם ויתיצבו בתחתית ההר וא"ר דימי בר חמא מלמד שכפה הקב"ה הר כגיגית כו', ע' תוס' שבת פ"ח ריש ע"א ובתפארת ישראל למהר"ל מפראג פרק ל"ב.
שם ראה ויתר גוים מאי ראה ראה ז' מצות שקבלו עליהן ב"נ ולא קיימום כו'. ע' העמק דבר ר"פ בחוקותי.

דף ג.

מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מע"ב ואמר אם ישראל מקבלין את תורתי מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו, וראיתי בערבי נחל לפ' בראשית בפסוק הנ"ל שהקשה דזה שייך להתנות עם ישראל אבל אלה הצאן ושאר מעשה בראשית מה עשו וע"ש מש"כ ע"פ דרכו, אולם לעד"נ עפמש"כ הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים בחלק הששי כי כל הבריאה בכלל ובפרט דרושה רק לתכלית הנרצה הוא קיום התורה ובלעדה אין מקום לכל הבריאה ובזה הוא מבאר משאחז"ל בברכות ד"ו ע"ב עה"פ כי זה כל האדם דכל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה, ובזה יאיר לנו משאחז"ל שם ד"ח ע"א אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד ע"ש שהאריך בזה בדברים מפליאים כדרכו בקדש, ומה מאד מובן טעמו ונימוקו כי הבעל חי המועיל למאכל האדם ע"פ קיום התורה נתעלה במדרגה עילאה להיות בסיס אל האדם לעבודת השי"ת, וממילא יתרוממו על ידו גם הצומח והדומם אשר על ידם נתגדל, וע"פ יסודות אלו אין מקום לכל פרטי הבריאה לעלות על סולם הקדושה אלא ע"י קיום התורה. משא"כ אם ישראל לא היו מקבלין התורה אז כל תכליתם הם תוהו ובוהו כמו בתחילת בריאותם, כי הדומם ישאר דומם וכן כולם עד המדבר מבלי התרוממות לרוחני נעלה ונקדש, וזהו מה שהרגישו והדגישו חז"ל בקרא דויהי ערב ויהי בקר יום הששי שאז כלתה מלאכת הבריאה הפשוטה, כי עוד מיועדת לתכלית גבוה מעל גבוה, אולם זה קשור בתנאי אם ישראל מקבלין התורה ואם לאו ישארו על מתכונתם לתכלית של תוהו ובוהו כנ"ל. וע' עקידה שער ע"ח

שם יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד כו"ם יבא לבן ויעיד ביעקב כו', אע"ג דעדות זו היא רק על הפרט וע' קונטרס בכור שור.

שם יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני ואליהוא בן ברכאל הבוזי ויעידו בהם בישראל כו'. וכ' התוס' בב"ב ט"ו ע"ב דלפי סוגיא דהתם לא מצינן למיחשב אליהוא בן ברכאל דהא קאמר שם דישראל הוה ע"ש, ולולא דבריהם ז"ל הוה אמינא דהא כל הראיה דישראל הוה פירש"י שם וז"ל על כורחיך מדייחסיה קרא בשמו ושם אביו ושם משפחתו ישראל הוה ע"ש א"כ י"ל דסוגיא דהכא ס"ל דאין זה ראיה לפ"מ דאמרינן ביבמות ס"ב ע"א דרק כשנתגייר לית ליה חייס אבל בגיותו אית ליה חייס. וה"נ אמרינן בב"ק ט"ו ע"א דנכרי יש לו ייחס וע"ש פ"ח ע"א רש"י ד"ה גר אין לו יחס.

תוד"ה כהנים, משמע הכא דעכו"ם נמי קרויין אדם ותימה דהא אמר בעלמא דאין קברי עכו"ם מטמאין באהל משום דכתיב אדם כי ימות באהל, ע' ראב"ן סי' שי"ז אות ב' ובמשך חכמה לפ' בראשית בפסוק ויקרא את שמם אדם וע"ע עקידה שער י"ח.
תוד"ה נוגעים. ועוי"ל שהם קיימים ממה שקבלו כדאמר אם ישראל מקבלים ע' בהקדמת עונג יו"ט ובס' תכלת מרדכי מאמר ששי.
תוד"ה יום הששי, א"נ היתה ראויה לינתן בששי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו. ע' בת' עונג יו"ט סי' מ"ב.

דף ג:

שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה כו', עמש"כ הגאון נצי"ב ז"ל בביאורו העמק דבר לפ' משפטים כ"ד י"ג ובקונטרס קדמת העמק לשאילתות ויקרא אות ז'
שם שניות יושב ודן את כל העולם כולו, לכאורה ס"ל לרב יהודא אמר רב בזה כר' יוסי בר"ה ט"ז ע"א דאדם נידון בכל יום. וע' נדרים מ"ט ריש ע"ב ובר"ן שם וצ"ע.
שם מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצות מיד מתים. ע' ברכות ס"א ע"ב.
שם אין גיהנום לע"ל אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה כו' ע' מד"ר בראשית פ"ו סי' ו' ובאוצר הגאונים חלק התשובות ליומא דף מ"ד.

דף ד.

אני אמרתי איסרם ביסורים בעוה"ז כדי שיחזקו זרועתם לעוה"ב ואלי יחשבו רע, ע' משך חכמה פ' מטות בפסוק לתת נקמת ה'.
שם כתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ע' אגדת בראשית פרק ח' סי' ג' ובס' שמן המור מאמר ארובות השמים פ"א ובחובת הלבבות שער עבודת האלקים פ"ו ובכוזרי מאמר שני סי' מ"ד.
שם חולין הוא לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ולא והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע כו'. במהרש"א הקשה הלא מבלעדי דרשת ר' אבא בר כהנא קשו קראי אהדדי דהכא כתיב חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והתם כתיב והכרתי ממך צדיק ורשע, וע' מה שתירץ בזה הגאון בעל נה"מ בספרו נחלת יעקב לפ' וירא בפסוק חלילה לך.

תוד"ה שהיה בידם למחות והא דאמרינן בסוף חזקת הבתים מוטב שיהיו שוגגין כו' היינו בדבר שידוע שלא יקבלו אם ימחו, וכ"כ התוס' בב"ב שם ובשבת נ"ה ע"א, אבל הראב"ן ס"ס כ"ה כ' דאפילו בספק אם יקבלו נמי אמרינן מוטב שיהיו שוגגין. וע' יבמות ס"ה ע"ב ובירושלמי תרומות ספ"ה ובחגיגה ספ"א ובסוטה פ"ח ה"ב ובהגהות מיימונית פ"ו מה' דעות וצ"ע.

דף ד:

לא ליצלי אינש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד כו', ע' שאגת אריה סי' ה'.

שם תורה דכתיב בה אמת דכתיב אמת קנה ואל תמכור אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין דין דלא כתיב ביה אמת הקב"ה עושה לפנים משורת הדין. ע' משך חכמה לפי שמות בפסוק ואמרו לי מה שמו.

שם ואריב"ל לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה ע' עקידה שער נ"ג ובקונטרס בכור שור בסוגיין.

תוד"ה רגע כמימרא. ור' אליהו היה מפרש שא"צ רק להתחיל קללתו כו' ע"כ, בברכות ד"ז ע"א הביאו כן בשם סתמא דהתוס'.

תוד"ה ש"מ. כי לא הי"ל לדחוק בידי שמים ולהעניש כו', ע' בתוס' ברכות ד"ז ע"א ד"ה ההוא צדוקי, ועדיין צע"ק לפ"ז בהא דאמרינן שם ד"י ע"א דר"מ בעי רחמי על הנהו בריוני דלימותו ע"ש.

דף ה.

נאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה. עמש"כ בזה הגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל בספרו אוצרות יוסף דרוש ג'.

שם ומי מתו מיהוו הוו אלא שירדו מנכסיהם, ע' נדרים ד"ז ע"ב בר"ן ד"ה שנאמר. שם ת"ר אם בחוקותי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים וכה"א לו עמי שומע לי כו', בספרא ר"פ בחוקותי הלשון מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה וכה"א לו עמי שומע לי וע"ש במפרשים ובקונטרס קדמת העמק על השאילתות לסדר במדבר ובהעמק דבר ר"פ בחוקותי.

שם ת"ר מי יתן והיה לבבם זה להם אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה כו', ע' בהקדמת עונג יו"ט ובמור ואהלות לשמן המור מאמר שני פרק א'.

דף ה:

מאי דכתיב אשריכם זורעי על כל מים כו' בזמן שעוסקין בתורה ובגמ"ח יצרם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרם כו', ע' בפתיחת הספר אגודת אזוב מדברי.
שם לעולם ישים אדם עצמו על ד"ת כשור לעול וכחמור למשאוי, עמש"כ הגה"צ בעל חפץ חיים בספרו שם עולם פ"י והגאון ר' יחיאל העליר ז"ל בספרו עוטה אור על שה"ש בפסוק נאוו לחייך בתורים.
שם הניחא למ"ד טריפה אינה יולדת כו', ע' בת' הגרע"א סי' ר"ד.
רש"י ד"ה ערב יו"ט האחרון של חג מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג כו', ע' תבואת שור קונטרס בכור שור.
תוד"ה מניין השני. דמאיש איש מרבינן שהנכרים נודרים נו"נ כישראל ואם נדר מחוסר אבר אמרינן ליה קום והביא קרבן שלם וקום ועשה לא קחשיב, ע' מל"מ פ"י ה"ז מה' מלכים ובס' חלקו של יוסף סי' ו' ובס' לפלגות ראובן ח"ו דף ס"ה ע"ב ובת' מקום שמואל קונטרס שער התירוצים ובאבני מלואים סי' א' סק"ב.
בא"ד דמצרכינן מן העוף ולא כל העוף למעוטי יבשה גפה נקטע רגלה ל"ל פשיטא דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור כו', הארכתי בזה בחידושי לזבחים ס"ח ע"ב ולמנחות ד"ה ע"ב.

דף ו.

איבעיא להו שלשה ימים הן ואידיהן א"ד הן בלא אידיהן, וקשה מאי קמבע"ל הלא לקמן ד"ז ע"ב פשטינן דתנא דמשנתנו סבר הן בלא אידיהן דאל"ה חכמים היינו ת"ק, ומזה מוכח דבסוגיין ס"ל כאידך תירוצי דהתם מאי דאיכא בינייהו דת"ק וחכמים ע"ש.
תוד"ה אלא למ"ד. מאן דאית ליה טריפה יולדת כש"כ דאית ליה נמי טריפה חיה כו', וכ"כ התוס' בחולין ק"מ ע"א בד"ה טריפות, וע' פלתי סי' ק"ב סוף סק"ד ובת' באר יצחק חי"ד סי' ב'.
תוד"ה אתך. דמסתבר טפי למעוטי טרפה היינו ממיעוט דכל החי דמשמע ברי כו', ע' בס' חזקה רבה חי"ד סי' מ"ז.
תוד"ה ודילמא נח. ואע"ג שחי לאחר מכאן שנים רבות כו', ע' בת' מקום שמואל קונטרס שער התירוצים.

דף ו:

הב"ע דקאי בתרי עברי נהרא כו', ע' תוס' שבת ד"ג ריש ע"א ובחגיגה י"ג סוף ע"א ובס' חזקה רבה חי"ד סי' קל"ו וע"ע במג"א סי' קס"ג סק"ב.
תוד"ה מניין. נראה דה"ה בכל שאר איסורין אלא להכי נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למישתי קא בעי ליה כיון דכו"ע חמרא שתו כו', ע' מה שהאריך בזה בס' זרעא דיוסף סי' ו'.

דף ז.

סד"א יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל הלכה כיחיד כו', ע' בת' הגרע"א סי' קכ"ב.
שם אלא הלכה כר"י ל"ל פשיטא דמחלוקת ואח"כ סתם הלכתא כסתם כו', ע' שאג"א סי' כ"ג ובת' פמ"א ח"ג סי' ל"ד.
שם ורב הונא משום דאין סדר למשנה כו', והנה משמע מהכא דבחדא מסכתא דיש סדר למשנה ס"ל לרב הונא דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם, ואילו בנדרים ר"פ השותפין בשותפין שנדרו הנאה זמ"ז פליגי ראב"י ורבנן. ושם מ"ו ע"ב פסק ר"ה כראב"י, אע"ג דתיכף בתר הכי מ"ח ע"א נשנית סתם משנה דלא כראב"י, וע"ש בר"ן ד"ה ולא דברו, הרי דלא פסק כסתם אחרי המחלוקת, ואולי לגבי ראב"י ליתא להאי כללא, משים דקיי"ל משנתו קב ונקי כדאמרינן בעירובין ס"ב ע"ב, ועמש"כ בחידושי לבכורות כ"ג ע"ב.
שם ורב יוסף כולה נזיקין חדא מסכת היא ופירש"י תלתא בבי ע"כ, וכ"מ בויקרא רבה פי"ט סי' ב' דרק הני תלתא בבי נקרא כולה נזיקין דהתם קאמר נזיקין ל' פרקים כלים ל' פרקים כו', וע"ע תוי"ט סוטה פ"ט מ"א ובס' באר יעקב סוף חלק א"ח ובת' הרי"מ חי"ד סי' י"ט.
שם הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר כו', ע' בת' הרדב"ז ח"א סי' שס"ב וסי' שצ"ג ושם ח"ג סי' תס"ו ובכפתור ופרח פי"ב ובריב"ש סי' שע"ט וסי' תצ"ז ובת' אבקת רוכל סי' ריי"ג ובת' פמ"א ח"א סי' ב'.
שם בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל, ע' בת' הרשב"א סי' רנ"ג ובחוט המשולש בחלק התשובות של הגר"ח ז"ל סי' י"א וסי' י"ט.
תוד"ה ר"מ אומר. תימה קשיא דר"מ אדר"מ כו' וא"ת קשיא דר"י אדר"י כו', ע' במהרש"א ובת' כנסת יחזקאל סי' ק"ד ובביאור הגר"א לחו"מ סי' ש"ו סק"ח ובקו"א לת' מהרי"ל דיסקין ז"ל סי' רל"ח.

תוד"ה פשיטא. ואפילו במחלוקת ואח"כ סתם נמי איכא מאן דפליג לקמן בסוף פרקין גבי שכירות בתים כו', בתוס' יבמות מ"ב סע"ב נשארו בקושיא, וע' בת' שיבת ציון סי' צ"ד ובס' עולת שמואל ח"א סי' י"ג.

תוד"ה הנשאל. אבל אם אומר לו כבר שאלתי פלוני חכם מותר אבל ודאי החכם יזהר כו', ע' תוס' ב"ק ד"ק ע"א ד"ה טיהר שכתבו אבל גבי פרה כשאסרה כו' והו"ל לישאל עדיין לחכם אחר, וע"ע מש"כ בחידושי לחולין מ"ט ע"א ברש"י ד"ה שקילו גלימא.

בא"ד דלא אסרו חכמים אלא להתיר אחר אוסר כו', עמש"כ בחידושי לחולין מ"ח ע"א ברש"י ד"ה וליה לא ס"ל.

בא"ד דמה שעשה עשוי וישלם מביתו אם נשא ונתן ביד, ע' תומים סי' כ"ח ס"ק י"ב י"ג.

דף ז:

רא"א שואל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל שנאמר תפלה לעני כי יעטוף כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' ואתחנן סי' קמ"ג אות ה'.

שם אימתי תפלה לעני כי יעטוף בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו. ע' בביאור הרחב דבר לפ' וירא בפסוק ואברהם עודנו עומד לפני ה'.

רש"י ד"ה רבנן בתראי אית להו כנחום דלא יהבי חושבנא אלא אסור סתמא קאמרי ע"כ, ע' במה"פ לירושלמי דפרקין ה"א.

דף ח.

אריב"ל אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אבל אם בא לומר אחר תפילתו אפילו כסדר יוה"כ אומר, ע' שאילתות פ' ויקהל ובמפרשים שם.

שם שור שהקריב אדה"ר קרן אחת היתה לו במצחו כו', ע' בס' גביע הכסף דף כ"ג ע"ב.

שם נימא קרא ואכלת מזבחו מאי וקרא לך משעת קריאה, ע' בס' חפץ חיים כלל א' ס"א ובמה שהארכתי בחידושי לחולין ד"ג ע"ב בתוד"ה קסבר.

תוד"ה אם בא לומר אחר תפילתו אף כסדר יוה"כ אומר. משמע אבל באמצע תפילתו לא כו', ע' בת' משיב דבר ח"א סי' י"ג.

דף ח:

רש"י ד"ה בחנות במקום בהר הבית וחנות שמו, ובסנהדרין מ"א ע"א פירש"י דמקום זה היה בירושלים, וע"ע ברש"י ר"ה ל"א סוף ע"א.

תוד"ה אלא. ואמאי נקט משחרב ביהמ"ק והא אפילו מ' שנה בפני הבית לא דנו ד"נ כו', ע' תוס' סנהדרין ל"ז ע"ב ד"ה מיום שחרב ובכתובות ד"ל סע"א.

תוד"ה מלמד שהמקום גורם, וא"ת והא ירושלים נמי איקרי מקום לאכילת קדשים ומע"ש כו', לולא דבריהם היה נלע"ד עפ"מ דילפ כאן מקרא דועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא, והאי קרא הוא בתר קרא דובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט דדרשינן בסנהדרין נ"ב ע"ב בזמן שיש כהן יש משפט כו', ופי' שם רבינו חננאל שיש כהן משרת לפני ה' ע"ש, וא"כ קאי האי המקום דוקא אל מקום המזבח שהכהנים עוסקים שם במעשה הקרבנות ולא על ירושלים, ועי' בחידושי הרי"מ לחו"מ ר"ס א'.

דף ט.

תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח, ע' מה שהאריך בזה בס' התרומה ה' עכו"ם סי' קל"ה וע"ע בהעמק שאלה לשאילתות פ' עקב סי' קמ"ה אות כ"ד ובהרחב דבר לפ' נח בפסוק וירד ה' לראות את העיר.

שם שני אלפים ימות המשיח. הוא עפמש"א בסנהדרין צ"ח ע"א זכו אחישנה לא זכו בעתה, דהא דבסוגיין הוא ע"פ החשבון דאחישנה, דאם זכו היה מתחיל אלף החמישי והיה נמשך עד סוף אלף הששי, וע' בביאור הגר"א לספרא דצניעותא דף ט"ו ע"ב ד"ה מלך השמיני הדר ובס' אמרי נועם לברכות ספ"ק.

דף ט:

האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד כו', ע' אור שמח פ"י מה' שמיטה וע"ע בת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' רל"ד.

שם וסימנך כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ, ע' אוצר הגאונים חלק התשובות לר"ה דף יוד.

שם ההוא שטרא דהוה כתוב ביה שית שנין יתירתא כו', ע' בתשובות הר"ן סי' כ"ג ובת' הריב"ש סי' שמ"ה.

תוד"ה האי מאן. מה שפירש דבשנת ת"ך חרב הבית אין זה כי אם תכ"א כו', ע' מה שהאריך בזה בתומים סי' ס"ז סק"ג.

דף י.

סבור רבנן קמיה דרבה למימר האי שטר מאוחר הוא ניעכביה עד דמטיא זימניה ולא טריף כו', ע' ש"ך חו"מ סי' מ"ג ס"ק כ"ה ובנוב"י וב"י קמא חח"מ סי' י"א ובת' שיבת ציון סי' ק"ד ובקצוה"ח סי' ר"ט סק"ז.
תוד"ה ספרא. מכאן יש להכשיר שטר שדלג בו הסופר לבריאת עולם כו', ע' בת' הרא"ש כלל מ"ה סי' כ"ה.

דף י:

א"ל והכתיב שמה אדום מלכיה וכל שריה כו', ע' גבורת ארי ליומא נ"ד ע"א במלואים ובמש"כ בחידושי ליבמות ע"א ע"ב.
תוד"ה א"ל א"כ. ר' אלחנן פי' דל"ג א"כ כו' אמרינן במדרש חלב מטמא חלב מטהר כו', ענין הסמיכות בזה ע' בת' מקום שמואל קונטרס שער התירוצים.

דף יא.

זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, ע' עירובין נ"ו ע"א תוד"ה כאן וע"ע במסלת ישרים פי"ג.
שם והכתיב ובחוקותיהם לא תלכו אלא דכו"ע שריפה לאו חוקה היא אלא חשיבותא היא כו', ע' בת' הריב"ש סי' קנ"ח.
שם עוקרין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, ע' משך חכמה לפ' תצא בפסוק לא תחרש בשור ובחמור.
תוד"ה עוקרין. וי"ל דשאני כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואתי כבוד רבים ודחי צעב"ח, ע' נובי"ת חי"ד סי' יוד.
תוד"ה עיקור. היכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור בל תשחית, ע' בקו"א לת' מהרי"ל דיסקין ז"ל סי' קכ"א.

דף יא:

עוד אחרת יש ברומי אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר כו', ע' מש"כ על אגדה נפלאה זו הגאון בעל נה"מ בספרו נחלת יעקב בקונטרס חידושי אגדות.

שם ה"ד חוצה לה ארשב"ל משום ר' חנינא כגון עטלוזא של עזה וא"ד בעא מיניה רשב"ל מר"ח עטלוזא של עזה מהו כו', ע' בת' מהרי"ט ח"א סי' מ"ז דפשיט מהכא דעזה היא בתחום ארץ ישראל.
רש"י ד"ה צור עיר שישראל ונכרים דרין בה, ע' בת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' ע"א.
תוד"ה מתקל. ואיסתרא אמרו פ' בית כור מאי אסתירא פלגא דזוזא, ע' העמק שאלה לשאילתות ר"פ במדבר.

דף יב.

מאי לא חשו להם חכמים אמר אביי משום בשר נבלה כו', ע' בת' הריב"ש סי' תקט"ז.
שם מעין המושך לפני ע"ז לא ישחה וישתה כו', ע' רדב"ז ח"א בלשונות הרמב"ם סי' ט"ז.
שם ואי תנא מעות דממונא אבל קוץ דצערא אימא לא, ע' מהרש"א ובת' מהרי"ל דיסקין ז"ל ח"ב סי' י"ב.
שם ואי תנא הני תרתי משום דליכא סכנה אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מיית אימא לא צריכא, ע' אור שמח פ"ג ה"ח מה' עכו"ם
תוד"ה דילמא. וא"ת מ"ש משאר איסורי דעלמא דשריא ביוצא ונכנס כו', ע' בת' הרא"ש כלל י"ט סי' י"ח.
תוד"ה ושדי נכרי נבילה בקדירה. פי' ר"י שדי בשר כחושה שלו ושקיל בשר שמינה כדי להרויח כו', ע' בת' אגודת אזוב סי' ח'.

דף יב:

ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים לא בפיו ולא בידו אחת ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה כו', ע' חולין ס"ז סוף ע"א ובת' מהר"ח או"ז סי' קכ"ג.
שם ונימא איהו לנפשיה פלניא בר פלניתא אמרה לך אימיך איזדהר משבריר כו', ע' בת' הרשב"א סי' תי"ג.
רש"י ד"ה שאינן מעוטרות. א"ג דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודי אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא ע"כ, הוא עפמש"א בב"מ נ"א זבנית קנית זבין אוביד.
תוד"ה אלא. ואפילו לא הוי עיקרייהו לריחא שמא יש לאסור דהא דאמרינן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן מ"מ איסורא מיהא איכא כו' ע"כ, וקשה הלא לפ"מ דמסקו דאיסורא מיהא איכא בשלא כדרך הנאתן וכ"כ התוס' בשבועות כ"ב ע"ב

ד"ה אהיתירא ושם כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי ע"ש, א"כ אמאי מסתפקים התוס' הכא לאמר שמא יש לאסור וצע"ק.

דף יג.

ור' יוחנן אמר אפילו מעוטרות בפירות נמי אסור ק"ו נהנה אסור מהנה לא כש"כ, ע' בס' אור גדול סי' א' דף ז' ע"ב.

שם הולכין ליריד של עכו"ם ולוקחין מהן כו' מפני שהוא כמציל מידם, ע' ח"ס חא"ח סי' ל"ב.

שם כאן בלוקח מן התגר דשקלי מיכסא מיניה כאן בלוקח מבעה"ב דלא שקלי מיכסא מיניה, ע' גיטין מ"ד ע"א תוד"ה וכותב ומעלה ובקו"א לתשובות מהרי"ל דיסקין ז"ל סי' קמ"ה.

שם אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזה"ז כו', ע' בת' הריב"ש סי' קע"א ובמש"כ בחידושי לבכורות ר"פ מעשר בהמה.

תוד"ה ללמוד תורה. ודוקא בהנך מצות שהן חשובות ללמוד תורה שגדול ת"ת כו' אבל לשאר מצות לא כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' י"ט.

תוד"ה אמר אביי. הקשה הר"ר אלחנן למ"ד צעב"ח דאורייתא מאי ראיה מייתי מיהושע דלמא שאני התם דע"פ הדבור הוה כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' פ"א פ"ב ובפלתי סי' נ"ז סק"ט ובס' חזקה רבה ס"ס ס"א.

תוד"ה אין מחרימין. פי' הקונטרס דסתם חרמין לבדה"ב ויפה כיוון דלמ"ד סתם חרמין לכהנים ליכא למיחש לתקלה שיכול ליתנו לכהנים מיד כו', ע' גבורת ארי ליומא ס"ו ע"א במלואים,

תוד"ה ואם הקדיש. שקול ד' זוזי ושדי בנהרא ולשתרו לך אלמא אית להו תקנה כו', ע' בת' דבר אברהם סי' ט"ו בהגה"ה.

דף יג:

ולישויה גיסטרא אמר אביי א"ק ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה"א, הנה מזה מוכח דהורג קדשים חייב משום לא תעשון כמו במחיקת השם, וע' מה שהאריך בזה הגאון מהר"י חיות ז"ל בספרו שדה יצחק סי' ל"ז וע"ע בקונטרס בכור שור.

שם ה"מ בזמן שביהמ"ק קיים דחזי להקרבה השתא דלא חזי להקרבה לית לן בה, ע' בחוט המשולש בחלק התשובות של הגאון ר' הלל ז"ל סי' ד' וע"ע בס' יראים סי' שפ"ג ובת' בית אפרים חי"ד סי' ע"ה.

במשנה ובזמן שהוא בפני עצמן קוטע את אצבעו ומוכרו לו, ולכאורה הא איכא בזה משום צעב"ח ועל"ל י"א ע"א תוד"ה עוקרין ובת' שבות יעקב ח"ג חי"ד סי' ע"א ובמש"כ בחידושי לחולין ד"ז ע"ב.
רש"י ד"ה בזמן שביהמ"ק קיים, אבל השתא נראה בע"מ הוא ולא אסור מדאורייתא, ע' נובי"ת חי"ד סי' קצ"ב.
תוד"ה נועל דלת. דהאי דמצרכינן הכא משום קנסא הוא שהקדיש על חנם כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' פ"א.

דף יד.

אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן, ע' תרומת הדשן סי' רצ"ט ובת' זבחי צדק חח"מ סי' ב'.
תוד"ה בנות שוח. ובנות שבע הם בנות שוח כו' ע"כ, וכן פירש"י בנדרים כ"ז ריש ע"א בנות שוח בנות שבע וע"ש בשטמ"ק ובאוצר הגאונים חלק הפירושים לר"ה דף ט"ו.

דף יד:

א"ל רב חסדא לאבימי גמירי דעכו"ם דאברהם אבינו ד' מאה פרקי הוו ואנן חמשה תנן ולא ידעינן מאי קאמרינן כו' א"ל מאי דקל טב פירות דקל טב כו'. הנה במנחות ד"ז ע"א מספקא להש"ס אם אבימי היה הרב ורב חסדא תלמידו או להיפוך ע"ש, והכא מבואר בהדיא דרב חסדא תני בי אבימי ומזה ראיה למסקנא דהתם.
אמנם אכתי איכא למידק בלשון הש"ס דהכא דמשמע כאילו רב חסדא מתאונן ג"כ על שחסר לנו שלש מאות ותשעים וחמשה פרקים במסכת ע"ז, דאל"כ הי"ל רק לשאול ממנו ביאור משנתינו דהכא ול"ל כלל להזכיר מסכת ע"ז דאברהם אבינו, ובאמת בימי רבי היה די חמשה פרקים אלו לפי מיני הע"ז ועבודתם שנשארו אצל העכו"ם מהדורות הקודמים, משא"כ בימי אברהם היו כל יושבי תבל עובדי ע"ז והיו בהם מינים ממינים שונים וכלים מכלים שונים לעבוד בהם, ואבינו אברהם שהיה צריך לשמור א"ע מהם ומהמונם בע"כ שהיו לו תלי תלים של הלכות להשמר מעבודתם, אבל במשך הרבה דורות שנתבטלו מן העולם היה מספיק לפני רבינו הקדוש עבור הנשארים והגזכרים בתוה"ק למיסבר קראי רק חמשה פרקים אלו, וא"כ מה לו להקדים לפני שאלתו הקבלה על מסכת ע"ז דאברהם אבינו וע' בס' עזרת כהנים ריש מס' מדות, ואולי כוונתו דכאשר

היו לאברהם ד' מאה פרקי בטח ידע אותם באר היטב מהחל עד כלה בטעמם ודקדוקם ואנן אין לנו רק חמשה פרקים ולא ידעינן מאי קאמרינן.
רש"י ד"ה מקום שנהגו למכור בהמה דקה כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה והכי מפרש להו בגמרא כו', ע' ברש"י פסחים נ"ג ע"א במשנה ד"ה מקום שנהגו ובש"ך יו"ד סי' קנ"א סק"ט ובהחידושים לסוגיין סוף ספר הפלאה.
תוד"ה ובן בתירא. וא"ת מנ"ל התם דטעמייהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דס"ד דאין חי כזה דעופות נושא א"ע דילמא טעמייהו כרבי דגזר משום תורת כלי זיין כו', ע' שעה"מ פכ"א ה"ט מה' שבת ובת' ישכיל עבדי ח"ג חא"ח סי' י"ב.

דף טו.

מ"ט נהי דלרביעה לא חיישינן מיעבד ביה מלאכה חיישינן כו', ע' אוצר הגאונים לשבת י"ט ע"א.
שם שאני עכו"ם דחמיר דכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך. וכ' בקרית ספר ס"פ י"ד מטומאת צרעת דה"ה אם אחוזת ישראל מושכרת לעכו"ם מטמאה בנגעים, דהא אחוזתם קרינא בה ומובא שם במל"מ, אולם בס' חזון איש לנגעים סי' ט' שדא ביה נרגא ע"ש.
שם ושכירות מי קניא והא תנן ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה כו', ע' בס' עולת שמואל ח"א ס"ס נ"ג ובת' משיב דבר ח"א סי' י"ט.
שם ואס"ד שכירות קניא אמאי לא יאכילנה פרה דידיה היא אלא ש"מ שכירות לא קניא, ע' אבני מלואים סי' כ"ח ס"ק נ"ב.
שם והשתא דאמרת שכירות לא קניא גזירה משום שכירות וגזרה משום שאלה וגזירה משום נסיוני, ע' בהחידושים שבסוף ספר הפלאה ובת' משיב דבר ח"א סי' כ"ג.
רש"י ד"ה גזירה. אתי הוא לאושולי בהמתו לעכו"ם, ועביד בה מלאכה בשבת וקא עבר בלאו כו', ע' בת' עונג יו"ט סי' כ"ג ובס' ראשית בכורים לבכורות ד"ב ע"א ובאוצר הגאונים למס' ביצה דף ל"ו בחלק התשובות ובת' הריב"ש סי' כ"ד וסי' קנ"א.
תוד"ה השתא. וי"ל דמאי דממכר קרינן ליה לפי שעה היינו דוקא לגבי אונאה דכתיב ממכר מיותר מיהו בשאר מקומות אמרינן דשכירות הוא דלא קנייה, וכ"כ התוס' ג"כ בב"מ שם, וע' בראב"ד ולח"מ פ"ו ה"ה מה' שכירות. ודעת הרמב"ם משמע שם כדעת התוס', וכ"מ דעת רש"י בב"ק ס"ח ע"א ד"ה פרט לשהקנה דשכירות אינה בכלל מכר דכ' רחמנא, ועמש"כ בחידושי לערכין כ"א ע"א ובחידושי לב"מ שם, וע"ע בס' התרומה

סי' קל"ט ובתרומת הדשן סי' ר"י ובס' חזקה רבה חאה"ע סי' רל"ט ובת' שבות יעקב ח"ג חח"מ סי' קנ"ו.

דף טו:

תוד"ה מי דמי. תדע דהא לא אסרינן מכירת שדה לנכרי מה"ט כי היכי דאסרינן בהמה גסה כו', ע' מהרש"א ובס' עמק הלכה חא"ח סי' פ"א בהגה"ה.
תוד"ה לעכו"ם. וי"ל דהתם מיירי בנכרי שאינו מוזהר על לפני עור כו' אבל הכא דמיירי בישראל חשוד אנו מוזהרין שלא יבא שום ישראל לידי תקלה על ידנו כו', ע' בת' משיב דבר ח"ב סי' ל"א ל"ב.

דף טז.

והלא מרביעין עליה ויולדת, ע' תוס' חולין נ"ז ע"ב ד"ה ודילמא ובמש"כ בחידושי שם וע"ע פלתי סי' נ"ז סק"ח ובס' חזקה רבה חי"ד סי' מ"ח.
שם אלא תורת בהמה גסה מאי היא א"ר יוחנן לכשיזקין מטחינו ברחיים בשבת, ע"ל ד"ז ע"ב תוד"ה סוס.
שם איבעיא להו שור של פטם מהו כו', ע"ל ט"ו ע"א תוד"ה אימור לשחיטה.
רש"י ד"ה בימוסיאות גרסינן בנין שאינו לצורך עכו"ם כו'. ע' בתוס' לקמן ע"ב ד"ה בימוסיאות ובחוט המשולש בחלק התשובות של הגרא"י ז"ל סי' כ"ח.

דף טז:

כשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך אין מוכרין להן חיה גסה, ע' מגיד משנה פ"כ ה"ה מה' שבת ובמה"פ לירושלמי דפרקין ה"ה.

דף יז.

הרחק מעליה דרכך זו מינות כו' ע' בתשובות הרמב"ם דפוס ירושלים סי' שע"א וע"ע באבות דר"נ פ"ב ובת' הרמ"א סי' ו'.
שם א"ל חד לחבריה ניזל אפיתחא דעכו"ם דנכיס יצריה א"ל אידך ניזל אפיתחא דבי זונות וניכפייה ליצרן ונקביל אגרא כו', הנה לעמוד בנסיון עבירה. היא סכנה עצומה וכדתנן אל תאמין בעצמך עד יום מותך וע' ברכות כ"ט ע"א. ושם נ"ו ע"ב דקא"ל רבי לבר קפרא באדרותא מיתת ולא אתית לידי נסיון, ומי לנו גדול מדוד מלך ישראל שאמר בחנני ה' ונסני ונכשל כדאמרינן בסנהדרין ק"ז ע"א, וזהו שאנו מתפללים בכל יום אל

תביאנו לידי נסיון כדסדרו לנו חז"ל בברכות ד"ס ע"ב, אולם לפי גודל סכנת האחריות של הנסיון. במדה מרובה ביותר תגדל שכר העומד בנסיון ומכריעו, וזה הוא מה שספרי לנו חז"ל. דחד היה ירא מאד מנסיונות ולכן אמר ניזל אפיתחא דעכו"ם דנכיס יצריה ולא נבא כלל לידי נסיון, ואידך אמר ניזל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרן ונקבל אגרא, וע"ע בהעמק דבר לפ' עקב בפסוק אל תאמר בלבבך.

תוד"ה מהו לעשות. אבל מידי דהר הבית פשיטא דשרי כו', עי' תוספתא תמורה פ"ד.

דף יז:

אילימא תורה דכתיב בה זימה ומתרגמינן עצת חטאין, נ"ב ויקרא י"ט כ"ט.

שם שאתה עסקת בתורה ובגמ"ח כו' שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, ועפ"ז כתב בס' דרך אבות דזהו שאמרו באבות פ"א וכשאני לעצמי מה אני.

דף יח.

ועל אשתו להריגה דלא מיחה ביה מכאן אמרו כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו, וקשה מאי האי דקאמר מכאן אמרו הלא בספרא בחוקותי ילפינן מקרא דוכשלו איש באחיו דכל ישראל ערבין זה בזה ואוקמינן דרשה זו בשבועות ל"ט ריש ע"ב דהוא כשיש בידם למחות ולא מיחו ועמש"כ שם בחידושי וצ"ע כעת.

שם מאי דכתיב עון עקבי יסובני עוונות שאדם דש בעקביו בעוה"ז מסובין לו ליום הדין, ע' מסלת ישרים פ"י.

שם אף אתה פתח פיך ותכנס בך האש אמר להן מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו, ע' ח"ס חי"ד סי' שכ"ו ובת' שבות יעקב ח"ג חא"ח סי' י"א.

רש"י ד"ה שאדם, ל"א שאדם דורסן ברגליו שאין חשובין בעיניו כלום, ע' פירש"י ר"פ עקב.

תוד"ה הוגה השם. פ"ה שדורשו במ"ב אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ כו', ע' בתוס' שבועות ל"ה ע"א ד"ה באלף ובמו"נ ח"א פ' ס"א ס"ב ובת' עטרת יצחק סי מ"ט נ'.

תוד"ה מה אתה רואה שהיה נראה בעיניהם שהיה לו לראות שום דבר תימה או מלאכים או ד"א כו' ע"כ. ולכאורה איך נופל כלל לאמר דבשעה כזו שהוא כפות ומוכרך באש שיראה שום דבר בעולם ולא יעצים עיניו מחום ועשן ואיזה שעת הכושר אז לפניו לראות, ולכן לולא דברי התוס' היה נלע"ד דלפי חומר הגזירה שהיתה לעיניהם שלא ללמוד תורה נפל אימה ופחד על התלמידים אולי תעלה ביד מלכות רשעה זו לבטל תורה מישראל לגמרי ח"ו. ולשאול מאת רבם דעתו הגדולה בזה לא יוכלו נגד שלטון הממשלה האכזרי

שעמדו שם, לכן שאלו מה אתה רואה. והוא הבין כוונתם כי אי אפשר להם עתה לשאול הראייה בעין בשר, ובודאי שאלתם מוסבת על ראייה שכלית וכמאמר החכם עיניו בראשו, וזה יתאים לפי המצב והזמן שמהנמנע להם לשאול באופן אחר. ועל זה שפיר השיבם בתנחומין שהוא רואה דרק הגליונות של הס"ת נשרפין אבל האותיות פורחות, ואם אין כאן מקומם יפרחו מכאן במקומות וזמנים אחרים, ואין שום כח בעולם שיגזור כליון גמור על ישראל או על התורה כי ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא, שוב הראוני בפתיחת הספר לבוש מרדכי על ב"מ שהאריך באגדה זו ובדברי התוס' שלפנינו ע"ש.
תוד"ה ועל יחבל עצמו. אור"ת דהיכא שיראים פן יעבירום עכו"ם לעבירה כגון ע"י יסורים שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבל בעצמו כו', בת' ריקאנטי סי' ס"ט הביא נמי ראיה ממעשה שאול.

דף יח:

מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד כו' אלא לאמר לך שאם הלך סופו לעמוד כו', ע' בס' חפץ חיים כלל א' ס"א מש"כ בשם השל"ה.
שם כל המתלוצץ גורם כלייה לעולם כו', ע' מסלת ישרים פ"ח.

דף יט.

במצותיו ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב כו', ע' עקידה שער מ"ד.
שם כי אם בתורת ה' חפצו אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ כו', ע' בדרשות הר"ן דרוש חמישי.
שם ולבסוף נקראת על שמו כו' ובתורתו יהגה יומם ולילה, וכ' בת' משיב דבר ח"א סי' כ"ד דהתורה נקראת שלו אלא ליתנם לכל מי שירצה אבל אין בכחו ורשותו לאבד אותם לגמרי שהרי מצוה היא ללמוד וללמד לאחרים ולא לכבשם לעצמו ע"ש שהאריך בזה.
שם לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמר בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה. הנה הוא ע"ד דאמרינן בכריתות ד"ו ע"א גרוסו מעיקרא מתניתין והדר עולו קמי רבכון.
תוד"ה אשרי. אבל לעיל גבי אשרי האיש לא דייק הכי דאיש משמע למעוטי אשה כו', ע' בס' דרושי הצל"ח דרוש י"ג.
תוד"ה ע"מ לקבל פרס. פי' בתוהא אם לא תבוא שאילתו כו', ע' בת' משיב דבר ח"ב סי' מ"ה.

תוד"ה אנא עבידתיה בסה"ד. ולא נהירא דא"כ בא לסתור ולהתפאר שעבר ע"ד חכמים, נ"ב ע' ברכות ס"פ אין עומדין ושם בתוד"ה כסוי חטאה ובמש"כ בחידושי לחולין מ"א ע"ב.

דף יט:

כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה כו', ע' בת' מהרשד"ם. חח"מ סי' א'.
שם מכריז ר' אלכסנדרי מאן בעי חיי מאן בעי חיי כו', ע' מד"ר מצורע פט"ו סי' ב' ובעקידה שער ס"ב.
שם ואימת הויא גמר מלאכה במכוש אחרון מכוש אחרון לית בה ש"פ כו', משמע הא אית בה ש"פ כל השכר אסור משום דבהאי פרוטה דמכוש אחרון שייך כל השכר, וע' בת' עונג יו"ט סי' ל"ה.
במשנה אין מוכרין להם במחובר לקרקע כו'. בגמרא ילפינן לה מקרא דלא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע, וע' בת' דגל ראובן ח"א ס"ס ב'.
רש"י ד"ה עד ארבעין שנין משנולד. ע' סוטה כ"ב ריש ע"ב.
רש"י ד"ה הניחה למ"ד, פלוגתא דר"י ור"ע היא של ישראל שעשה ישראל לצורכו למוכרו לנכרי, ע' העמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ח אות י"ח.

דף כ.

ואכתי מבע"ל דהכי אמר רחמנא לא תתן להם מתנה של חנם כו', ע' ר"ן לגיטין ל"ח ע"ב ובת' הגרע"א ס' קצ"ד ובמש"כ בחידושי לבכורות ד"ב ע"א ולעירובין ס"ד ע"ב.
שם ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפילו מכוערת כו', ע' ספר חסידים סי' ט"ז.
רש"י ד"ה להקדים נתינה דגר אם יש בשעריך לא ימכרנה לעכו"ם כו', ע' בת' הרמ"א סי' יוד.
תוד"ה ר' יהודא. תימה לר"י ל"ל לא תחנם לאסור מתנת חנם כו', ע' בת' ושב הכהן סי' ל"ז ובנחל אשכול לס' האשכול ח"ג סי' כ"ח.
בא"ד וא"ת למאן דאסר וכי לית ליה ההוא דמפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום וי"ל דדרכי שלום אין זו מתנת חנם ע"כ. והנה תירוץ זה הוא ממש ג"כ בכוונת התוס' בעירובין ס"ד ע"ב ד"ה ולמדנו, והא דהמהרש"א שם טרח בהבנת התוס'. משום דאיהו מפרש מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל, הוא בדוקא אם היו ביחד

ע"ש, ואף דכה"נ דעת המרדכי כדהביא הגר"א ז"ל בביאוריו ליו"ד סי' רנ"א סק"ב וכ"ה משמעות הרמ"א שם, אבל לדינא נקטינן שם סי' קנ"א סי"ב כדעת הר"ן דהאי עם לאו דוקא, וע"ש בש"ך וט"ז ובביאורי הגר"א סק"כ ובמה שהארכתי בזה בחידושי לעירובין שם ולחולין צ"ג ע"ב.

תוד"ה ור"מ. וא"ת וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לנכרי והלא אפילו לישראל אינו מצווה על כך, ע' תוס' ב"מ ק"ח ע"ב ד"ה משמתינן וברא"ש ובפלפולא חריפתא שם ובשער משפט סי' צ"ז סק"א ובס' בית זבול ס"ס י"ב.

בא"ד וי"ל דדוקא נבילה שאינה שוה אלא דבר מועט לישראל שלא היו נכרים מצויים ביניהם כו', ע' נוב"י מ"ת חי"ד סי' מ"ה.

דף כ:

אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים בשעת פטירתו של חולה כו', עמש"כ בזה רב סעדיה גאון ז"ל בס' האמונות והדעות מאמר ששי פ"ז.

שם וטיפה של מרה תלויה בו כו', ע' ב"ב י"ז ע"א רש"י ד"ה כדאמרן.

שם זריזות מביאה לידי נקיות מביאה לידי פרישות כו', בירושלמי שקלים ספ"ג נשתנה סדר מעלתן איך שמביאין זל"ז ושם סמכן ג"כ על הכתובים וע"ע בת' מהרשד"ם חא"ח סי' י"ז ובספר הברית ח"א מאמר א'.

שם וחסידות גדולה מכולן ופליגא דריב"ל דאמר ענוה גדולה וצ"ל דהאי גדולה מכולן הוא לבד רוה"ק ותחיית המתים שהם ביד של הקב"ה, אלא מיתר המעלות דחשבינהו ר' פנחס בן יאיר שהם ביד האדם, וע' בס' אמרי נועם לברכות ד"ו ע"ב ובמש"כ בחידושי לסנהדרין י"א ע"א וע"ע בדרשות הר"ן דרוש ה' ובחובת הלבבות שער חשבון הנפש ד"ה והאחד ועשרים.

שם מוכרין להם אילן ע"מ לקוץ וקוצץ דר"י רמ"א כו', ע' בס' חזקה רבה חח"מ סי' כ"ה.

דף כא.

במשנה ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות כו', אף במקום שאמרו להשכיר כו', ע' בת' מהרי"ק סי' ק"ע ובת' הריב"ש סי' שנ"ה.

שם אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו ע"ז כו', ע' חוט המשולש בחלק בתשובות של הגרא"י ז"ל סי' כ"ח.

שם בתים נמי כו', קא מפקע לה ממזוזה א"ר משרשיא מזוזה חובת הדר הוא ע"כ, והאי טעמא עדיף מהא דאמרינן בשבת קל"א ע"ב גבי עשה מזוזה לפתחו בשבת דחייב חטאת

הואיל דבידו להפקיר את הבית ע"ש, דמדוע צריך להפקיר ביתו כיון דכל חיוב מזוזה הוא רק אם דר בו, והשתא אם ירצה להשתמש בו לתבן וקש ג"כ פטור כדכתבו התוס' במנחות מ"ד ע"א. ועמש"כ בחידושי לשבת ולמנחות שם.

שם היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, בהרבה מקומות בש"ס אמרינן הכי, ובחולין ק"ד ע"א פריך הש"ס ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה והביאו ראיה ממשנה דחלה ע"ש, וקשה הלא כבר פירש"י בביצה ד"ב ע"ב דילפינן הכי מקרא דושמרתם את משמרתי וצ"ע.

תוד"ה הא אמר בסה"ד, ורבנן הוא דגזור לאחר ל' יום מפני שנראית כשלו, וכ"כ התוס' במנחות מ"ד ע"א בד"ה טלית שאולה ועמש"כ בחידושי שם וע"ע בס' חזקה רבה חאה"ע סי' קכ"ד.

תוד"ה כיבוש יחיד. והכי איתא בספרי פ' עקב כשכבש דוד ארם נהרים וארם צובה כו', ע' בת' דבר אברהם סי' יוד.

דף כא:

אבל שדהו לעכו"ם מאי שרי מ"ט אריסא אריסותיה קעביד מרחץ נמי כו'. במהרש"א הקשה מדוע פריך הש"ס על רשב"ג ולא על משנתינו דתנן מרחץ אסור ושדה מותר, וע' מה שתירץ בזה בס' מנוחת משה אות א' בסוגיא דאריסות.

שם מרחץ נמי אמרי אריסא אריסותיה קעביד אריסא דמרחץ לא עבדי אינשי. ע' תורת האדם להרמב"ן ענין האבילות ובת' פני יהושע ח"ב חא"ח סי ב'.

תוד"ה מ"ט, שוב הקשה רבינו יהודה דא"כ בפ"ב דביצה דקחשיב ג' דברים שהיו מחמירין בבית ר"ג כב"ש אמאי לא קחשיב נמי הא כו', ע' בס' משנת רבי בנימן לשבת פ"ק אות כ"א.

תוד"ה אריסא. ולפ"ז צ"ע בההיא דפ' מי שהפך דאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אכן ר"ת מוקי לה לכולה הך שמעתא באבל כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' חיי שרה סי' מ"ו אות י"ג.

בא"ד ור' יצחק פי' דקבלנות דבית אסור כו', ע' בת' הרשב"א סי' תשפ"ג ושם ח"ד סי' שט"ו.

דף כב.

אלא נכרי מ"ט מותר דאמרינן ליה וצייית כו'. ע' בס' סי' כ"ה מה שהביא בשם ספר התרומה.

שם ותיפ"ל משום לפני עור לא תתן מכשול חדא ועוד קאמר כו'. ע' בת' מהרש"ם ח"ב סי' צ"ג.
שם ישראל ונכרי שקיבלו שדה בשותפות לא יאמר לנכרי טול חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחילה מותר, ע' בת' הריב"ש סי' קנ"א.
במשנה ולא תתיחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות, ע' בת' מהרי"ק סי' ק"ס מה שהביא בשם ספר יראים ומה שהאריך בזה.
רש"י ד"ה ואם באו לחשבון לאו אהתנו מתחילה קאי כו' ע"כ, וכה"ד הרמב"ם פ"ו הי"ז מה' שבת וע"ש במג"מ ולח"מ.
תוד"ה אי הכי. דאמילתיה דר"ש בן אלעזר גופיה היה יכול להקשות כו', ע' בס' מתא דירושלים לירושלמי שבת פ"א ה"ח.
תוד"ה לא יאמר. אא"כ התנו מתחילה קודם שלקחוהו שאין לישראל בשבת שום חלק כו', ע' בתשובות הרמב"ם סי' קכ"ד ובת' מהר"ם ב"ב סי' ר"ב.
תוד"ה אין מעמידין. ואע"ג דסתם מתניתין דאין מעמידין מיתוקמא כר"א מ"מ לית הלכתא כוותיה כיון שיש מחלוקת במס' פרה כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' ע"ט ושם סי' פ"ב.

דף כב:

ארמלתא לא תרבי כלבא. הנה בב"מ ע"א ע"א כ' התוס' דהוא משום לזות שפתים בעלמא ע"ש, משמע הא אינש אחרינא שרי כדדייק בהגהות מיימונית פי"א ה"ד מה' רוצח ע"ש, והיינו אם קשור בשלשלת כדתנן בב"ק ע"ט ע"ב, או בעיר הסמוכה לספר כדאמר שם ס"פ מרובה וע"ש בישו"ש וברמב"ם פ"ה ה"ט מנ"מ, וע' שבת ס"ג סוף ע"א ובמש"כ בחידושי שם,
תוד"ה מוקצה. פי' שיחדו לתקרובת עכו"ם ומסרו לכומרים כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קס"ח.
תוד"ה דאמר מר חביבה עליהם בהמתם של ישראל, לא נודע לר"י מהיכן נפקא עיקר דבר זה, ע' העמק שאלה לשאילתות פ' יתרו סי' נ"ד אות י"ג.

דף כג.

ומנא תימרא דשאני בין לכתחילה לדיעבד דתנן לא תתיחד אשה עמהם כו' ורמינהו האשה שנחבשה כו', ע' חוט המשולש בחלק התשובות של הגרא"י ז"ל סי' ו'.

שם אלא לאו ש"מ שאני לן בין לכתחילה לדיעבד ממאי דילמא לעולם אימא לך אפילו דיעבד נמי לא והכא היינו טעמא דמתיירא מפני הפסד ממונו, ע' בת' מהר"ח או"ז סי' רכ"א.

רש"י ד"ה רבינא. דמשום לשעבר קבעית למיסרה דילמא כבר ארבעה ולכבר ארבעה לא חיישינן. ע' בת' מהרש"ם ח"ב סי' רי"ד אות י"ב.

תוד"ה תדע. תימה מאי קאמר תדע דילמא שאני ע"י נפשות דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו ותבעתו, ע' אבני מלואים סי' ז' סק"ד.

תוד"ה ותו לא מידי. אבל היכא שאינו תחת ידו של נכרי כלל ויכולה לצעוק ויהיה לה מושיע ודאי הנכרי מרתת ואין לאוסרה על אותו יחוד, וע' מה שהאריך בזה הגרא"י בחוט המשולש סי' ו' וע"ע בת' מהרי"ק סי' ק"ס.

דף כג:

תוד"ה אלא מעתה. ועו"ק דבפ"ק דחולין מוכח תלמודא דטרפות פוסל בפרה משום דחטאת קרייה רחמנא כו', ע' מה שהאריך בזה בת' דבר אברהם סי' ז' ובמש"כ בחידושי לחולין י"א ע"א בתוד"ה חטאת ולמנחות נ"א ע"ב בתוד"ה חטאת.

דף כד.

התם ע"י תגרי ישראל זבון, והנה מעתה כמו קרא דדבר אל ב"י ויקחו דכתיב גבי פרה אדומה כמ"כ קרא דדבר אל ב"י ויקחו לי תרומה תרווייהו איירי דזבון ע"י תגרי ישראל. ואע"ג דאשכחן דעתיה דר' אליעזר רק גבי פרה אדומה דאינה ניקחת מן העכו"ם אמנם ה"ה דאסור ליקח מן העכו"ם כל הדברים שהיו צריכים למלאכת המשכן זולת אם היה ע"י סרסור ישראל.

שם כולם גרים גרורים הם לעתיד לבא כו' א"ל אביי ודילמא מעבודה זרה הוא דהדור בהו א"ל רב יוסף לעבדו שכם אחד כתיב, והנה מזה ראיה ברורה שכל האומות ישובו לאמונתינו בכל פרטי המצוות ודקדוקיהן כמבואר בדרשות הר"ן דרוש השביעי.

שם מיתיבי ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות כו', ע' משך חכמה לפ' בא בפסוק מן הכבשים ומן העזים תקחו.

רש"י ד"ה גרורים מעצמן נגררין אע"פ שאין מקבלין אותן ע"כ, כוונתו דלא תקשה מהא דתניא ביבמות כ"ד ע"ב אין מקבלין גרים לימות המשיח וע"ש תוד"ה לא בימי דוד ושם ק"ט ע"ב תוד"ה רעה.

תוד"ה וניחוש. דא"כ לא משכחת פרה שלא עלה עול על אמה דתנן עלה עליה זכר פסולה, ע' תוס' ב"מ ד"ל ע"א ד"ה אף עובד ובס' לפלגות ראובן חלק ששי דף כ"ב ע"א.
תוד"ה ישראל. תימה לאב נמי אמאי אינם צריכים לשמור דאליבא דר"א קיימינן דאית ליה זו"ז גורם אסור, ע' סנהדרין ד"פ ע"ב תוד"ה אלא.

דף כד:

מאי מטה של טורביל עיזא דקורקסא דדיישן כו', במנחות כ"ב ע"א הוא בשם רב יהודא ועמש"כ בחידושי שם.
שם מניין לעולה נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד שנאמר ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה ויעלהו זכר משמע ארנב"י ויעלה כתיב, הארכתי בזה בחידושי למס' סופרים פ"ז.
שם ר' יוחנן אמר גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים נעקרה בת ג' שנים אינה נעקרה כו', ע' בס' עולת שמואל ח"א סי' כ"ז.
רש"י ד"ה גר תושב שקיבל שבע מצות ב"נ כו', ע' מה שהאריך בזה בת' ושב הכהן סי' ל"ז.
תוד"ה פרה. ויש לתמוה דהא מעשה בכל יום דפרה בת ב' שנים יולדת וי"ל דודאי עתה נשתנה העת כמו שהיה בדורות הראשונים כו', ע' תוס' מו"ק ספ"א וביומא ע"ז ע"ב ובחולין ק"ז ע"ב ד"ה התם ובמשך חכמה לפ' וישלח בפסוק רחלים מאתים.

דף כה.

וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו הלא היא כתובה על ספר הישר מאי ספר הישר כו', ע' בתשובות רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל סי' י"ג.

דף כה:

והתנן אבל אשה אחת מתיחדת עם שני אנשים ואר"י אמר שמואל ל"ש אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו עשרה נמי לא כו', הרמ"א בסי' כ"ב ס"ה כ' דסתם אנשים כשרים הם וע"ש בביאור הגר"א ס"ק י"א ובכ"מ פכ"ב ה"ח מאיסורי ביאה ובמל"מ פ"א ה"ג מה' סוטה.
תוד"ה איכא בינייהו. וה"פ איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים קרובה למלכות כו', ע' בת' מהרי"ק סי' ק"ס.

בא"ד הא אמרינן בריש פרקין חביבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן כו', ע' נובי"ת חאה"ע סי' פ"ו.

דף כו.

סבר רב יוסף למימר אולודי עכו"ם בשבתא בשכר שרי משום איבה א"ל אביי יכלה למימר לה דידן דמינטרי שבתא מחללינן עלייהו כו', ע' בת' ח"ס חי"ד סי' קל"א.
שם העכו"ם ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין, ע' בת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' קכ"ד.
רש"י ד"ה מניקה. אבל לא תמסרנו להוליכה בביתה שלא תהרגנו, ע' בתוס' לקמן כ"ט ע"א ד"ה אבל.
תוד"ה עכו"ם. תני יונק התינוק והולך מן העכו"ם ומבהמה טמאה כו', ע' נמו"י ליבמות ס"פ חרש.
תוד"ה סבר רב יוסף. הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידולו דהוא תולדה דגוזז, ע' בת' דבר אברהם סי' כ"ג וסי' כ"ד.
בא"ד י"ל דהכא ביושבת על המשבר שכבר נעקר לצאת, ע' בס' חזקה רבה חאה"ע סי' ק"ח.

דף כו:

אבל המינין והמסורות והמומרים מורידין ולא מעלין. ע' בת' הרא"ש כלל י"ז סי' ו' ובכלל ל"ב סי' ד'.
שם אבידת אחיך לרבות את המומר. ע' בת' הרמ"א סי' ס"ב ובביאור הרחב דבר לפ' תצא בפסוק לכל אבידת אחיך ובחוט המשולש בחלק התשובות להגר"ח ז"ל סי' י"ז
שם איתמר מומר פליגי בה רב אחא ורבינא ח"א לתיאבון מומר להכעיס מין וח"א אפילו להכעיס נמי מומר כו', ע' קונטרס בכור שור.
שם ישראל מל את העכו"ם לשם גר לאפוקי לשום מורנא דלא, ע' בת' פאר הדור להרמב"ם סי' ס"ח ובשאג"א סי' מ"ט ובנוב"י מ"ת חאה"ע סי' מ"ב ובמנחת חינוך מצוה ב'.
תוד"ה ולא. וי"ל דבירושלמי דקידושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה כו', ע' מכילתא ר"פ בשלח ובמה שהארכתי בחידושי עה"ת שם.
תוד"ה אני שונה. דדילמא נפיק מיניה בדא מעליא דכתיב יכין רשע וילבש צדיק כו', ע' בחידושי ריטב"א ובת' מהרש"ם ח"ב סי' קנ"ו.

בא"ד ומותר עכשיו ליקח מהם רבית אע"פ שאסור ליתן להם רבית משום לא תשיך ומשום לפני עור כו', ע' מרדכי קידושין רמז תצ"ב ובב"מ רמז של"ה ובת' מהר"מ ב"ר ברוך בסימנים קס"ד תשצ"ט ת"ת תתקכ"ח ובמיוחסות סי' רכ"ד ובתרומת הדשן סי' רכ"ג ובת' מהר"ח או"ז סי' קט"ז ובת ראבי"ה סי' קנ"א ובת' שבות יעקב ה"ב חי"ד סי' ע"ג.
בסה"ד ושמא מאן דאית ליה ממון מסור אסור לאבדו ביד אית ליה נמי דמשיבין אבידתו כו', ע' בס' אבן האזל פי"א ה"ב מה' גזלה וע"ע תשב"ץ ח"ב סי' כ"ו ושם סי' קל"ט.
תוד"ה סמי מכאן. ס"ת שכתבו מין ומומר ומסור. ע' מג"א סי' ל"ט סק"ג ובת' הגרע"א סי' ס"ט ובהעמק שאלה לשאילתות פ' וירא סי' יוד אות ג'.
תוד"ה איזהו מין. י"ל דהא דאמר שחיטת מין לע"ז היינו בכומר לעכו"ם שהוא אדוק ביותר אבל ישראל העובד כו"מ אין שחיטתו כשחיטת מין, וכ"כ התוס' בחולין ד"ד סוף ע"ב ושם י"ג ע"ב ד"ה שחיטת מין, וע' בס' חזקה רבה חי"ד סי' קע"ו.

דף כז.

מ"ט דר' יהודא דכתיב לה' המול ור' יוסי המול ימול, ע' משך חכמה לפ' בא בפסוק וכל עבד איש ובס' גן נעול דף מ"א ע"א.
שם ואידך נמי הכתיב המול ימול דברה תורה כלב"א, ע' תוס' מנחות י"ז ע"ב ובמל"מ פ"ו ה"ז מה דעות.
שם מנין למילה בעכו"ם שהיא פסולה דרו בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור ור' יוחנן אמר המול ימול כו', ע' בכללי המילה לר' יעקב הגוזר עמוד. נ"ב ובמשך חכמה לפ' לך בפסוק המול ימול ובס' ישכיל עבדי ח"ב סי' ב'
שם אלא איכא בינייהו אשה למ"ד ואתה את בריתי תשמור ליכא דאשה לאו בת מילה היא ולמ"ד המול ימול איכא דאשה כמאן דמהילא דמיא, ע' בס' מעין החכמה דף ה' ע"ב ובס' האשכול ח"ב סי' מ'.
שם ואבע"א אתיא איהי ואתחלא ואתא משה ואגמרה, ע' אור שמח פ"ב ה"א מה' מילה ובס' חזקה רבה חא"ח סי' י"ג.
במשנה ואין מסתפרין מהן בכ"מ דברי ר"מ ופירש"י אפילו בשבילי רה"ר ע"כ, נ"ב דכן משמע ליה מעובדא דרב חנא בר ביזנא לקמן כ"ט ע"א.
תוד"ה איכא בינייהו אשה. תימה אמאי לא אמר איכא בינייהו מומר לערלות כו', ע' בת' כנסת יחזקאל חי"ד סי' מ"ב ובת' משיב דבר ח"א סי' ח'.
תוד"ה אשה. ולרב דאמר אינה כשרה למול צריך לפרש בפ"ק דקי. ושין דמצריך אותו ולא אותה כו'. ע' במקנה לקידושין דף כ"ט ע"א ובס' הגיון יצחק פ"ה.

דף כז:

תוד"ה לחיי שעה. וכאן וכאן שבקינן הודאי למיעבד הספק ע"כ. ע' תורת האדם להרמב"ן שער הסכנה ובת' שבות יעקב א"ח ח"א סי' י"ג ושם ח"ג סי' ע"ה, ב

תוד"ה שאני. וכן אם אמר הרופא אפילו אינו ם מין קח ממים של עכו"ם פלונית או מעצים שלפני עכו"ם אסור כדאמרינן פ' כל שעה בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה. ע' מה שהאריך בזה בס' אור גדול סי' א' דף ז' ע"ב -

תוד"ה יכל. ולר' ישמעאל אין שום חילוק בצינעא בכולן יעבור ואל יהרג כו', ע' בת' חמדת שלמה חא"ח סי' ל"ח.

בסה"ד ואם רצה להחמיר על עצמו אפילו בשאר מצות רשאי כו', ע' דרך המלך על הרמב"ם פ"ה ה"ב מיסוה"ת:

תוד"ה כל מכה. אבל במומחה מותר כדאמר ר' יוחנן לעיל אם היה מומחה לרבים מותר, ע' ח"ס אה"ע ח"א סי' צ"ד.

דף כח.

והאי אישתא צמירתא כמכה של חלל דמי ומחללין עליה את השבת. ע' בת' הגרע"א סי' נ"ה.

שם דילמא תנא היכא דכאיב ליה טובא חושש נמי קרי ליה, ע' תורת האדם להרמב"ן סוף שער המיחוש.

שם שאני ר' אבהו דמוקמיה ביה מיני בנפשייהו תמות נפשו עם פלשתים, ע' משך חכמה לפ' תשא בפסוק ואיש לא יעלה עמך.

שם אמר שמואל האי פדעתא סכנתא היא ומחללין עליה את השבת, ע' תורת האדם להרמב"ן שער הסכנה ובאוצר הגאונים לשבת קל"ד ע"ב.

שם אמר רבא האי סימטא פרוונקא דאשתא היא כו', ע' אוצר הגאונים חלק התשובות לתענית דף. כ"ה ע"א.

דף כח:

למחר נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת מ"ט דשוריינא דעינא באובנתא דלבא תלו, והנה לפ"ז יש בזה ג"כ סכנת מיתה כמש"כ בת' הריב"ש סי' רנ"א.

דף כט.

תוד"ה המסתפר. ומיהו אינו אסור כ"א להתנאות דעבר משום לא ילבש גבר אבל כו' שלא יחבל בעצמו או משום מיחוש עינים ודאי מותר, וע' נזיר נ"ט ע"א בתוס' ד"ה והא קא גדיל ובד"ה גבול יש לו ובת' מהרש"ם ח"ב סי' רמ"ג.

דף כט:

במשנה בשר הנכנס לעכו"ם מותר והיוצא אסור, ע' ת' הרשב"א ח"ד סי' ק"פ.
שם מפני מה אסרו גבינה של נכרים א"ל מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה, ע' בת' הרשב"א ח"ד סי' ק"ו.
שם כהן שדעתו יפה שורפה חיה, ע' בת' הרמ"א סי' נ"ד.
שם א"ל ישמעאל היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודיך, ע' בת' הריב"ש סי' רפ"ד.
שם מה מת אסור בהנאה כו', ע' תבואת שור קונטרס בכור שור.
שם ומת גופיה מנלן אתיא שם מעגלה ערופה כתיב הכא ותמת שם מרים וכתיב התם וערפו שם את העגלה בנחל מה להלן אסור בהנאה אף כאן נמי אסור בהנאה, והנה עפ"ז הקשו התוס' בב"ק ד"י ע"א, ל"ל מיעוטא דשור ולא אדם, תיפ"ל מקרא דוהמת יהיה לו מי שהמת שלו יצא אדם שאין המת שלו דאסור בהנאה ותירצו דאיצטריך קרא לעבד ולנכרי הקנוי לישראל דאלו שרי בהנאה ע"ש, וכן הו"מ לתירוצי דאיצטריך קרא לעור האדם דשרי בהנאה מדאורייתא, לפמש"כ התוס' בזבחים ע"א ע"ב ובנדה נ"ה ע"א. אמנם בירושלמי ב"ק פ"א ה"א נפק"ל מוהמת יהיה לו יצא אדם שאין לו הנאה במותו, ובתוספתא שם פ"ו נפק"ל מקרא דוגם את המת יחצון יצא אדם שאין הימנו הנאה במותו ע"ש, והשתא קשה לפ"ד התוספתא והירושלמי הלא עור האדם מותר בהנאה מדאורייתא, כן מנא להו לפטור עבד או נכרי הקנוי לישראל שנפל לבור וצ"ע כעת, ועמש"כ בחידושי לחולין קכ"ב ע"א ולבכורות י"ב ע"ב.
שם יין מבושל של נכרים שהיה מתחלתו יין אסור פשיטא משום דאיבשיל פקע ליה איסורא כו', ע' ת' הר"ן סי' ה' ובת' מהר"ח או"ז סי' ט'.
שם א"ר אשי הא אתא לאשמעינן חומץ שלנו ביד נכרים א"צ חותם בתוך חותם, ע' ת' הרשב"א סי' תק"ד ובמיוחסות סי' קנ"א.
תוד"ה יין מנלן. ועל יין נסך שואל התלמוד מנלן ע"כ, ולכאורה לפ"מ דילפינן בגמרא איסור הנאה בזה מזבח, והלא בזבח כתיב ויאכלו זבחי מתים ובכה"ת קיי"ל דאכילה

היא בכזית וברביעית ומדוע תנן לקמן ע"ג ע"א דיין נסך אוסר בכל שהוא, וצ"ל כמש"כ בס' משיב נפש ס"ס ב' דשיעורא דכל שהוא גמרינן מלא ידבק בידך מאומה.
בא"ד מזבח כל כעין זביחה ומניסוך זריקה המשתברת כגון שבר מקל לפניה, ע' העמק שאלה לשאילתות ר"פ האזינו ובהעמק דבר שם על הפסוק ישתו יין נסיכם.

דף ל.

אמר רבא הלכתא יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך. ע' בת' הרשב"א ח"ד סי' קמ"ט.
שם רב לא שתי מבי ארמאה אמר לא זהירי בגילוי כו', ע' בת' מהר"ח או"ז סי' יוד.
רש"י ד"ה אלונתית כברייתא, שלא היה יין מתחילה ביד נכרי אלא לקחה עשוייה מיד ישראל, ע' יו"ד סי' קכ"ג ס"ד בהגה"ה ובביאור הגר"א שם ובחוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י סי' נ"א.

דף ל:

והתניא אבל משקהו לבהמת עצמו כי תניא ההיא לשונרא אי הכי דחבריה נמי כו', הנה ברמב"ם פי"א הט"ו מה' רוצח אינו מחלק בין דידיה לדחבריה וע"ש בכ"מ ובמה"פ לירושלמי תרומות פ"ח ה"ג.

דף לא.

המפקיד פירותיו אצל עכו"ם הרי הן כפירותיו של עכו"ם לשביעית ולמעשר, ע' ירושלמי דפרקין ה"ג ובדמאי פ"ג ה"ד ובתוספות רי"ד שם.
שם אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עכו"ם ומלאהו יין ומפתח או חותם ביד ישראל ר"א מתיר כו', ע' בת' הריב"ש סי' תל"ה ובת' פני יהושע חי"ד סי' ז'.
שם ור' יוחנן אמר אפילו יין משתמר בחותם אחד כו', ע' בת' הרשב"א סי' ק"ט.
תוד"ה ולא פליגי. הא ר"א גופיה קאמר בפ"ק דנדה דאין הלכה כר"א בכולהו סידרי אלא בארבע כו', ע' תוס' נדה ס"פ יוצא דופן.

דף לא:

בין הגיתות שנינו כיון דכו"ע אפכי מירתת אמר השתא אי חזי לי מפסדו לי, ע' בת' הרשב"א סי' ק"ז.

שם הכי אמר אבוך הני ארמאי זוקאני דהוו שתו גילויא ולא מתו איידי דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו, ע' ח"ס חי"ד סי' ק"א.
תוד"ה השולח. ומיישבים הברייתא דאם היה מכיר חותמו לא שילך להכירו אלא אם הלך ומצא והכיר חותמו מותר גמור כו', ע' בת' משיב דבר ח"ד סי' פ"ד.
תוד"ה ותרווייהו. אבל אקראי בעלמא שרי ובכלל דין שכר בין שכר של תמרים בין של תבואה כו', ע' בס' ניבת נחום בחידושיו לקידושין דף ל"ז ע"א.

דף לב.

ת"ר איזהו עור לבוב כל שקרוע כנגד הלב כו', וצ"ל דאפילו לא נודע אם בעל הבהמה עשאו או אחר, משום דהכא אזלינן בתר הפעולה אם נעשתה בדרך זה, כדכ' במה"פ לירושלמי דפרקין ה"ג ע"ש, אבל א"צ לזה לפמש"כ הרמב"ם פ"ב הכ"א מה' שחיטה שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו, וכ' שם הלח"מ אבל עכו"ם אוסר.

דף לב:

והיוצא אסור מפני שהוא כזבחי מתים מ"ט אי אפשר דליכא תקרובת עכו"ם מני ר' יהודה בן בתירא היא כו', ולכאורה מאי שייך בהא מני, הלא במשנתנו גופה מסיק עלה דברי ר"ע, ונראה לפ"מ דאיסור הנאה בזה דבמתניתין דקאמר ר"ע, הוא כהלכתא בלא טעמא עד דבגמרא צריך לפרושי טעמא משום דאי אפשר דליכא תקרובת עכו"ם, ואיסוה"נ בתקרובת עכו"ם נמי לא מצינו בדר"ע להכי צריך למתלי האי דינא בדריב"ב דאיהו יליף טומאת תקרובת עכו"ם מהקישא למת והדר נוכל לאמר ומינה מה מת אסור בהנאה אף תקרובת עכו"ם אסור בהנאה, כדפירש"י ועמש"כ בחידושי לקמן בסמוך.
אמנם קשה הלא האי היקישא גופה איכא נמי גבי זבחי עכו"ם לעיל כ"ט ע"ב, וא"כ תיכף בתר דקאמר בגמרא טעמא דהיוצא אסור שהוא כזבחי מתים משום דאי אפשר דליכא תקרובת עכו"ם, הול"ל וזבחי עכו"ם ילפינן מדכתיב ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אסור בהנאה אף זבח אסור בהנאה, וחזינן נמי לקמן ד"נ ע"א דמהאי קרא גופיה ילפינן מה מת אין לו בטילה לעולם אף תקרובת עכו"ם אין לו בטילה לעולם ע"ש, ולא איצטריך לן כלל התם למילף דין בטול ע"ז מתקרובת עכו"ם אליבא דריב"ב כדאמרינן הכא.
לכן נלע"ד ע"פ שיטת רש"י בסוכה ל"א ע"א דהיקש לא ניתן לדרוש מעצמו אם לא קבלה מרבו כמו גז"ש ע"ש, ולהכי כמו דאמרינן בשבת צ"ו סוף ע"ב דר"ע הי"ל בקבלה גז"ש

גבי צלפחד וריב"ב לא הי"ל קבלה זו מרבו, וע"ש צ"ז ע"א מש"כ התוס' בשם ר"ת, ה"נ בהיקישא דויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים. דהיקש זה אתא לטומאת תקרובת עכו"ם באהל למת לא הי"ל לר"ע רק לריב"ב, ומשום דבמשנה תני לה משמיה דר"ע, והטעם הוא משום תקרובת עכו"ם כדאמר בגמרא, ולר"ע הלא לא הי"ל בקבלה היקש זה, משו"ה בע"כ תלי לה בריב"ב ואכתי לא הוה ידעינן לה לענין איסור הנאה להכי פירש"י ומינה מה מת אסור בהנאה כו'.

שם ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דילמא הדר ביה בחזרה אסור כו', ע' בת' מהרי"ק סי' ק"ס ובס' חזקה רבה חאה"ע סי' רנ"ז.

רש"י ד"ה מה מת מטמא באהל. ומינה מה מת אסור בהנאה כדגמרינן בסנהדרין ותמת שם מרים שם שם מעגלה ערופה אף תקרובת עכו"ם אסורה בהנאה ע"כ, וקשה כיון דעיקר קרא לריב"ב קאי על טומאת אהל ורק משום דמפרשינן נמי ומינה מה מת אסור בהנאה, הלא זהו גופה פלוגתא היא אי אמרינן דון מינה ומינה בזבחים צ"א ע"ב ובמנחות ס"ב ק"ז, והשתא למ"ד דון מינה ואוקי באתרה הלא לא נוכל למילף מזה ג"כ איסור הנאה רק טומאת אהל כקושית הש"ס בב"ק כ"ה ע"ב ע"ש, כן מה לו לרש"י להביא איסור הנאה במת מסנהדרין הרי לעיל בסמוך כ"ט ע"ב איתא נמי להאי ילפותא כמו בסנהדרין ועמש"כ בחידושי לעיל בגמרא. וצ"ע כעת.

תוד"ה הלכה כרשב"ג. להני אמוראי לית להו כללא דכ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו כו', ע' בת' הרשב"א סי' מ"ם ובת' מקום שמואל קונטרס שער התירוצים.

תוד"ה והיוצא אסור. הכא משמע דרבנן לא מקשו תקרובת ע"ז למת כו', ע' בטעם המלך פ"ח ה"א מה' אישות.

דף לג.

ישראל נמי נימא אימור גלימא זבין חמרא זבין אי איתא דהו"ל הכא הוה מזבין לה, ע' בספר התרומה סי' קל"ו.

שם כך הורה ר' אמי הלכה למעשה ממלאן מים שלשה ימים ומערן ואמר רבא צריך לערן מעת לעת כו', ע' בת' הריב"ש סי' ריי"ח ובמיוחסות סי' קנ"ז.

שם נכרי נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים כו', פי' דוקא מים אבל יין לא דמין במינו ביי"נ במשהו כדביאר בס' האשכול ח"ג ס"ס כ"ט וע' בת' הריב"ש סי' תל"ג.

רש"י ד"ה נודות של עור קנקנים של חרס, ע' בת' הרא"ש כלל י"ט סי' ג'.

דף לג:

כלי נתר אין לו טהרה עולמית, ע' בת' הרשב"א סי' מ"א.
שם הני פתוותא דבי מיכסי כו', ע' באוצר הגאונים חלק הפירושים למגילה דף י"ד ע"ב.
תוד"ה והלכתא. בכל התורה כולה אמר רבינא לקולא ורב אחא לחומרא והלכתא כרבינא לקולא ולכך הוצרך לפסוק כאן כמאן דאסר, ע' בת' חו"י סי' צ"ד ובת' הגרע"א ס"ס צ"ב ובמש"כ בחידושי לחולין צ"ג ע"ב.
תוד"ה כסי. אבל קשה לר"ת מהא דאמר לקמן בפ' בתרא מודה רבי בקנקנים שהן אסורין לפי שמכניסן לקיום כו', ע' בת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' צ"ג.
בא"ד וגם במדרש אסתר גבי ישנו עם אחד שא"ל המן לאחשורוש כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קס"א.
תוד"ה קוניא. ועו"ק מי גרע חיפוי אבר מאם היה כולו ממנו ע' מהרש"א ובהעמק שאלה לשאילתות פ' מטות סי' קל"ז אות י"ד.

דף לד.

קנקנים של עכו"ם אסורין או מותרין לא הוה בידיה כו', ע' בת' פנים מאירות ח"א סי' כ"ג.
שם הלכתא מתענין לשעות ואם השלים מתפלל תפלת תענית, בתענית י"א ע"ב ליתנהו תיבות ואם השלים וע' העמק שאלת לשאילתות פ' ויקהל סי' ס"ו אות ה'.
שם רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין בו אימרא ע' בת' הרשב"א סי' מ"ב.
שם הני דורדיא דחמרא דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי כו', ע' בת' הגרע"א סי' מ"ג.
רש"י ד"ה אימרא שפה יש אומר שלא יחשדוהו ששם בה מתרומת המשכן ולאו מילתא כו' ע"כ, ע' בסוגיין תוד"ה שאין וברש"י תענית י"א סוף ע"ב ובירושלמי שקלים פ"ג סוף ה"ב.
תוד"ה מתענין. וצ"ל דמיירי נמי שקבל עליו מאתמול כו', וכה"ג בת' הרשב"א סי' רכ"א וע' בת' ריקאנטי סי' קע"ה ובמעשה בצלאל שם וע"ע באוצר הגאונים חלק התשובות לתענית דף י"א.
תוד"ה במה שימש. דאפילו נתקדשו מ"מ כל ז' ימי המלואים שהיה משה מעמיד המשכן ומפרקו היה נחשב כמו במה כו', ע' משך חכמה ר"פ תרומה בפסוק וכן תעשו וע"ע דורש לציון דרוש ג'.

דף לד:

הני פורצני דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי ע' בת' הרשב"א סי' מ"ד.
שם מורייס אומן מותר כו', ע' תשבץ ח"א סי' פ"ח.
שם מאי איריא רוב עגלים אפילו מיעוט נמי דהא סי' ו' ובחאה"ע סי' רע"ב.
שם ומיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ, ע' בת' הגרע"א סי' ס"ב וסי' קצ"ח.
שם באומר בגמר זביחה הוא עובדה, נראה דהאי באומר הוא דוקא, והאי בגמר זביחה לאו דוקא, משום דאע"ג דהכא איירי בשחיטה לעכו"ם, אולם לפ"מ דקי"ל בחולין ל"ט ע"א דילפינן חוץ מפנים ומחשבה, דקדשים הוא דוקא בהוצאת דיבור בפה כדפירש"י במנחות ד"ב ע"ב והארכתי בזה בכ"מ, משו"ה דייק הש"ס הכא באומר, ותיבות בגמר זביחה לאו דוקא. דאע"ג דרש"י פי' הכא דאוקימתא זו היא לרשב"ל דס"ל אינה לשחיטה אלא לבסוף אבל כבר כתבו התוס' בזבחים כ"ט ע"ב ד"ה מחלוקת, דמאן דס"ל הכי אין הכוונה לבסוף דוקא אלא ברוב סימנין:
וע' רש"י ב"ק ע"ב ע"א ד"ה כגון ששחט.
שם אב"א קרא כתיב הכא לא ידבק בידך מאומה כו' עמש"כ עה"ג ונשאר בצע"ג וע"ע בנוב"י מ"ת חי"ד סי' ע"ח.
שם בשרו אסור הא פרשו מותרת, ע' בת' משיב דבר ח"ב סי' נ"ח.
רש"י ד"ה אבטא. חמת מעור עב כו' והוי כמכניסו לקיום כו', ע' בת' הריב"ש סי' רי"ח.
רש"י ד"ה באומר בגמר זביחה ולהכי נקט גמר זביחה דקסבר ר"ל אינה לשחיטה אלא לבסוף ע"כ, והנה ע"פ חידושא דרש"י דר"ל לטעמיה דסבר הכי, לפ"ז י"ל דרבא נמי לשיטתו דאוקי בכתובות ל"ד ע"א ובב"ק ע"א ע"ב באומר בגמר זביחה הוא עובדה, משום דגם איהו ס"ל כר"ל דאינה לשחיטה אלא לבסוף כדכ' התוס' בזבחים ד"ל ע"א בד"ה סימן ושם ע"ב ד"ה כזית ובפסחים נ"ט סע"ב.
אמנם קשה מהא דחולין ד"מ ע"א דאמר עולא א"ר יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה כו', עד דמסקינן באומר בגמר זביחה הוא עובדה, ואע"ג דר' יוחנן הוא ניהו בר פלוגתא דר"ל בחולין כ"ט ע"ב דס"ל ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף וצע"ק, ועמש"כ בחידושי לחולין שם.
תוד"ה מורייס. והא דפליגי ר"מ ורבנן במתניתין במורייס לענין איה"נ היינו משל בעלי בתים א"נ מיירי אחר פעם ראשון ושני כו', ע' מהרש"א ובלחם סתרים ובס' חזקה רבה הא"ח סי' ע"ח.

תוד"ה אי אמרת. כי איכא רובא נמי אמאי לא חשבינן ליה מיעוטא דמיעוטא כין דאיכא רובא וחזקה להיתר כו' ע' נובי"ת חאה"ע סי' קל"ט ובת' עין יצחק ח"ב סי' א'.
תוד"ה מפני שמעמידין בקיבת עגלי עכו"ם, נראה דר' יהושע לא היה מתכוין כי אם לדחותו דהא ר' יהושע לא חייש למיעוט כו' ע"כ, הנה לבד זה הא בלא"ה הו"ל רק ספק בדרבנן וספיקא דרבנן לקולא, והתוס' לא פירושו מה היה עצם הטעם של האיסור. ומבואר הוא בת' הרשב"א ח"ד סי' ק' דעילה מצאו להתרחק מהן ועשו ספיקן כודאן כו' ע"ש.

דף לה.

השיאו לדבר אחר כו' מאי כי טובים דודיך מיין כי אתא ד"ד אמר אמרה כנ"י לפני הקב"ה רבש"ע ערבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה מ"ש האי קרא דשייליה אר"ש בן פזי י ואיתימא ר"ש בר אמי מרישא דקרא קא"ל ישקני מנשיקות פיהו א"ל ישמעאל אחי חשוק שפתותיך זו בזו ואל תבהל להשיב מ"ט אמר עולא ואיתימא רב שמואל בר אבא גזירה חדשה היא ואין מפקפקין בה כו', בביאור הענין נלע"ד ע"פ הנסיון שעל כל דבר חדש נמצאין עוררין ונוקפין המבקרים מכל הצדדים עד שנתיישן הדבר ונתקבל אצל הכלל, ואז אפשר שנתקדש ג"כ אחרי אשר יצא דרך כור הבקורת מכל הצדדים, והנה ר' ישמעאל שמע שאסרו גבינות עכו"ם:
ושאל לר' יהושע מפני מה, והשיבו מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה, והתחיל ד' ישמעאל לפלפל, עמו כדתנן במשנתנו, ולפי שהיתה גזירה חדשה וע"פ דעת ר' יהושע היתה נכונה ונחוצה ור' ישמעאל מתוך פלפולו יבטלה וכשיהיה נשמע אצל המבקרים שגם ר' ישמעאל מפקפק בה יכריע בזה את הכף שתבטל, ולזאת את התחכם ר' יהושע והשיאו לדבר אחר בשאלתו האיך אתה, קורא כי טובים דודיך. וע"ז באו חז"ל ושאלו האי קרא דשייליה והסבירו דכוונתו היתה אירשא דקרא ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי כי טובים דודיך דברי סופרים מיין עיקר תורה שבכתב כדפירש"י במשנתנו ובסוגיין דבדים אלו אמה ר' יהושע:
לר' ישמעאל בתור הנחה לחבב בדרך כלל דברי סופרים ולרכך בזה קשיות הבקורת הכללית ודרך אגב רמז לו על פרט גזירה זו ע"פ כתוב זה. בכוונתו כאילו יאמר חשוק שפתותיך זו בזו ואל תבהל להשיב, שע"י פלפולך עלולה הגזירה שתתבטל ובאמת נחוצה היא שתתקיים, וע' דרשות הר"ן דרוש שביעי ובת' מהר"ח או"ז סי' וע"ע בירושלמי ברכות פ"א ה"ר וביפה מראה שם ובת' הרשב"א סי' מ"ג ובעקידה שער ששים.

שם מגדף בה ר' ירמיה אלא מעתה יבשה תשתרי כו', ע' בת' הריב"ש סי' שצ"ד.
תוד"ה חדא קתני. דקיי"ל, הלכה כריב"ל אף לגבי ר' יוחנן כו', ע' תוס' חולין צ"ז ע"א ד"ה אמר ובמש"כ בחדושי שם.
בא"ד ואנו שאין נחשים מצויין ביננו אין לחוש משום גילוי ואין לאמר דדבר שבמנין הוא כו', ע' בת' באר יצחק חאה"ע סי' ח'.

דף לה:

כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה כו', ע' מה שהאריך בזה בפרי תואר ליו"ד ר"ס פ"א.
שם שמעמידין אותה בשרף הערלה, ע' בת' הרשב"א ח"ד סי' ק' ובנובי"ת חא"ח סי' ל"ז.
שם למה ת"ח דומה לצלוחית של פלייטין מגולה ריחה נודף כו'., ע' עקידה שער נ"ט.
שם ואב"א אפילו תימא דקבעי ליה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי, ע' בת' הרשב"א סי' ק"י ובת' באר יצחק חי"ד סי' י"ג.
שם אלא מה ראו חכמים לאוסרה בשדה כו' ע' בתשובת הריב"ש סי' כ"ח.
תוד"ה מכלל דאי בעו הוה שרי ליה אלמא לא פשט איסורו כו', ע' גיטין ל"ו ע"ב תוד"ה אלא ובב"ק פ"ב ע"ב תוד"ה אתא ובמש"כ בחידושי למגילה ל"א ע"ב
תוד"ה זליפתן, פ"ה פליטתן ונראה שאותה פליטה באה מכח השמן שהריקו מכלי האיסור כו' ע' בת' שבות יעקב קמא חי"ד סי' נ"ו.

דף לו.

זליפתן שלל כלים טמאין:
אוסרתן, ע' חולין ד"ח ע"ב תוד"ה השוחט ובת' אגודת אזוב חי"ד סי' א'.
שם שמן ר' יהודא ובית דינו נמנו עליה והתירוהו כו', ע' בת' הרמ"א סי' נ"ד.
שם שמלאה לודאה קא אמרת שאני לודאה דמזללו. ע' ת' הרשב"א סי' מ"ה.
שם רב סבר על לבו, שם. ולכל ישראל הורה ושמואל סבר כו', ע' קונטרס בכור שור.
רש"י ד"ה מאי אסהדותיה דרב. דאמר דדניאל גזר עליו. כיון דדריה לא קביל מיניה לאו גזירה היא, ע' בתשובת. הריב"ש סי' רע"א.
תוד"ה אשר. ואותו ר' יהודא הנשוא הנזכר כאן הוא ר' יהודא נשואה שהנה בימי האמוראים אלא בלשון משנה (ברייתא קורא אותו הנשיא ובלשון אמורא קורא אותו נשיאה כו', אמנם מצינו בירושלמי סנהדרין פי"א סוף ה"ג מאן רבי הוא רבי הוא ר' יהודא הנשיא א"ר אבהו הוא רבי הוא ר' יודן הנשיא הוא רבינו, וע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ב ובתשבץ ח"א סי' קל"ו.

דף לו:

במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו אי איכא גוי כולו אין אי לא לא ורובו ככולו כדכ' במיוחסות סי' ר"פ ובת' הריב"ש סי' רמ"ט וסי' תקי"א ובתשבץ ח"א סי' קכ"ג.

שם גזרו על פיתן משום שמנן כו' ועל יינן משום בנותיהן כו', ועל הכומרים שאין להם בנים או בנות וליכא למיגזר משום בנותיהן ע' בת' הרשב"א סי' רמ"ח ושם ח"ד סי' ק"ז.

שם דכי אתא אמר ב"ד של חשמונאי גזרו ישראל הבא על הכותית חייב משום נשכ"א כי אתא רבין אמר משום נשכ"ז כו', אין כן הגרסא בשאילתות ר"פ פנחס וע"ש בהע"ש אות ו'.

שם רמז ליחוד מה"ת מניין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך כו' ע' בת' הריב"ש סי' מלה.

שם ואתא דוד וגזר אפילו אייחוד דפנויה ואתו תלמודי ב"ש וב"ה גזור אפילו אייחוד דכותית, ע' בת' הרשב"א סי' אלף קע"ח וסי' אלף רנ"א.

תוד"ה דכתיב. אסיפא דקרא סמיך דכתיב ובתו לא תקח לבנה כו', ע' אבני מלואים סי' סק"א.

דף לז.

אמר רבינא הלכך הא תנוקת עכו"ם בת ג' שנים ויום אחד הואיל וראויה לביאה מטמא נמי בזיבה כו' ע"כ, והא דתנן בנדה ל"א ע"ב בנות כותים נדות מעריסתן. היינו כותים דוקא ולמ"ד כותים גרי אמת הן, ומשו"ה מטמינן להו מספק מעריסתן כיון דאילו חזיין ודאי טמאות מדאורייתא אבל למ"ד גרי אריות הן ואפילו ודאן אין טמאות מדאורייתא אף ספיקן לא מטמינן עד שיהו בנות שלש שנים ויום אחד כמו שאר עכו"ם דאמרינן הכא כמש"כ הרשב"א בחידושיו לנדה שם.

שם א"ל ר' אלעזר להההוא סבא כו' עי' תוס' חולין ד"ו ריש ע"א ובאוצר הגאונים לברכות דף ה' ע"ב.

רש"י ד"ה ר' יהודא הנשיא בן בנו של רבי, ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ב.

רש"י ה"ה וקמיפלגי יוסי בן יועזר ורבנן בראשו ארוך דסימני חגבים טהורים נפק"ל מארבה סלעם חרגול חגב כו', ע' דורש לציון דרוש יוד.

דף לז:

דאורייתא דיקרב בדיקרב בחיבורין טומאת שבעה שלא בחיבורין טומאת ערב כו' עמש"כ עה"נ וע"ע בר"ש אהלות פ"א מ"ב ובמל"מ פ"ה ה"ב וה"ג מטומאת מת.

שם כי אתו לקמיה דר' ינאי אמר להו הא מיא בשיקעתא דבנהרא זילו טבולו, ע' בס' חזקה רבה חי"ד סי' קצ"ד.

שם מה מים שלא נשתנו אף אוכל שלא נשתנה, ע' משך חכמה ר"פ דברים בפסוק אכל בכסף תשבירני.

שם אלא מעתה חיטין. ועשאן קליות ה"נ דאסורין כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' דברים סי' קמ"א אות ד'.

תוד"ה הא הלכתא. דספק טומאה ברה"ר היכא דאיכא חזקת טהרה לא הוצרכנו ללמוד מסוטה כו', ע' בס' חזקה רבה חא"ח סי' נ"ז ושם חי"ד סי' צ"ו.

דף לח.

כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם כו', ע' בת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' צ"ה.

שם ואי עבדינהו עכו"ם כסי דהרסנא אסור פשיטא מהו דתימא חרסנא עיקר קמ"ל קימחא עיקר, ע' תשבץ ח"א סי' פ"ט.

שם האי עכו"ם דחריך רישא שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה אלמא לעבורי שער קא מכוין כו', ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' נ"ח.

שם הניח ישראל בשר ע"ג גחלים ובא נכרי והיפך בו מותר כו' ל"צ דאי לא הפיך הוה בשיל בתרתי שעי כו', ע' בת' מהר"ח או"ז סי' נ"ז.

דף לח:

האי משחא שליקא דארמאי אסור א"ר ספרא למאי ניחוש לה כו', ע' בת' הרמ"א סי' נ"ד.

רש"י ד"ה אלא כל שאין ראש צפור דרור ואין לך חתיכת איסור קטנה מזו. ע' בת' מהרי"ק סי' קנ"ח.

רש"י ד"ה שתיתאה. תבשיל העשוי מקמח של קליות שיבשן בתנור ויש שעושין אותו מקמח עדשים כו', ע' רש"י סנהדרין ס"ז ע"ב ד"ה שתיתא וברש"י ברכות ל"ח ע"א ד"ה שתיתא ובמש"כ שם עה"ג.

דף לט.

אכריז ר' אבוה בקסרי קרבי דגים ועוברין נקחין מכל אדם חזקתן אינן באין אלא מפלוסא ואספמיא כו', ע' בתשובות הר"ן סי' מ"ה.
שם נקטיה להדי יומא חזא דהוה ביה צימחיה ושרייה, ע' נובי"ת חי"ד סי' כ"ח ובת' שיבת ציון סי' כ"ט.
שם אגב חורפיה דחילתיתא מחליה ליה שמנוניתא והו"ל כנ"ט לשבח, ע' בת' מהרי"ק סי' קנ"ט ובת' פמ"א סי' ס"ד וע"ע בת' הרא"ש כלל כ"ד סי' ז'.
שם וחבר שמת אשתו ובניו וב"ב הרי הן בחזקתן, ע' בס' חזקה רבה חי"ד סי' קל"ו.
שם חמפ"ג מותר בחותם אחד חילתית מורייס פת גבינה, ע' בת' הרשב"א סי' ס"ז.
תוד"ה אין לו, אור"י דדריש אין לו עיין לו כו' והכי דרשי ביבמות אין לו עיין עליו, עמש"כ בחידושי לחולין ס"ו ע"א.
תוד"ה ה"ג רש"י. ור"ח גריס איפכא שפיר נונא אסור קדש נונא שרי כו', ע' בת' פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ב בסופו.
תוד"ה אגב. ושמעתי בשם מהר"ם דחילתותא דוקא דחריף טפי ולא בצל וקפלוט. ע' בת' אגודת אזוב חי"ד סי' א' וע"ע בת' הרשב"א סי' תצ"ז.

דף לט:

כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף, ע' בס' גבול יהודא סי' כ'.
שם ת"ר אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא, ע' בת' הרשב"א סי' וסי' תרכ"א ובקונטרס בכור שור.
שם וכי משגר ליה ממאי דאכיל משדר ליה, ע' בס' חזקה רבה חי"ד סי' כ"א וסי' פ"ט.
במשנה ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו עכו"ם וישראל רואהו והדבש והדבדבניות כו', בתשובות הר"ן סי' ה' האריך בזה באיזה דבש איירי.
שם לעולם דאיכא דבר טמא וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה כו', ע' בת' מהר"ח או"ז סי' יוד.
שם דבש למאי ניחוש לה אי משום איערובי מיסרא סרי כו', ע' מה שהאריך בזה בפרי תואר ליו"ד סי' פ"א סק"א.
שם ואיזו ציר שיש בה דגה כל שכילכית אחת או שתי כילכיות שוטטות בו כו', ע' ת' הרשב"א סי' ק"ד.

תוד"ה תנינא. תימא דהא תני במתניתין וישראל רואהו משמע הא לא חזי ליה כל שעתא אסור, עמש"כ בזה בס' מתא דירושלים על ירושלמי שבת פ"א ה"ג.

דף מ.

איתמר ר"ה אמר עד שתהא ראש ושדרה ניכר ר"נ אמר או ראש או שדרה כו', ע' מה שהאריך בזה הרשב"א בתשובה סי' תמ"ג וע"ע שם סי' ק"ה.

שם חתיכה שיש בה סימן כו' כשחתיכות שוות, ע' בת' באר יצחק חאה"ע סי' ו'.

שם א"ל ד"ז לא תיסמי תרווייהו מטילי ביצים נינהו אלא שזה משריץ מבחוץ וזהו משריץ מבפנים כו', ע' בס' חזקה רבה חי"ד סי' קכ"ז.

רש"י ד"ה כשחתיכות שוות. כשמחברין אותן יחד מתחברות וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד. ע' מה שהאריך בזה בס' חזקה רבה חי"ד סי' פ"ח.

תוד"ה ובדגים. והא דלא חשיב להו תנא בהדי סנפיר וקשקשת היינו משום דסימני גואי לא קא חשיב, ע' נוב"י מ"ת חי"ד סי' כ"ט.

תוד"ה מחלוקת בצירן. וא"ת והא צירן נמי איסור דאורייתא כו', ע' בס' חזקה רבה חי"ד ס"ס ק"מ.

דף מ:

פעם אחת חש רבי במעיו אמר כלום יש אדם שיודע יין של תפוחים של נכרים אסור או מותר כו'. ע' אור שמח פט"ו ה"א מה' סנהדרין.

תוד"ה כל הצלמים. ומשמע הכא דרשב"ג נמי לא חייש למיעוטא כו', ע' בתוס' חולין י"ב ריש ע"א ובס' חזקה רבה חאה"ע סי' צ"ז.

דף מא.

תוד"ה אמר רבה, לפום ריהטא משמע דמוקי פלוגתייהו דר"מ ורבנן בגזרת שאר מקומות אטו אותו מקום כו', ע' מה שהאריך בזה במל"מ פ"ז ה"ו מה' עכו"ם.

תוד"ה אמר שמואל. נראה לר"י כי שמואל שסובר שברי עכו"ם מותרין אית ליה נמי עכו"ם שנשתברה מאיליה מותרת כרשב"ל כו', וכה"ד הרמב"ם כדכ' בביאור הגר"א ליו"ד סי' קמ"א סק"ו.

דף מא:

איתמר עכו"ם שנשתברה מאיליה ר' יוחנן אסורה רשב"ל אמר מותרת רי"א אסורא דהא לא בטלה רשב"ל אמר מותרת מסתמא בטולי מבטל ליה מימר אמר איהי נפשיה לא אצלה להההוא גברא מצלה ליה, ונראה דשתי הדעות אשכחן במעשה דגדעון שופטים ו', ויאמרו אנשי העיר אל יואש הוצא את בנך וימות כי נתץ את מזבח הבעל וכי כרת האשרה אשר עליו ויאמר יואש לכל אשר עמדו עליו האתם תריבון לבעל וגו' אם אלהים הוא ירב לו כי נתץ את מזבחו, והשתא דעת ר' יוחנן כפ"מ שנראה דגם אחרי נתיצת מזבח הבעל דרשו לנקום את נקמתו ומכש"כ דלא בטלוהו, ור"ל סבר אין מביאין ראיה מן השוטים ואדרבה חזינן דבטענת יואש אם אלהים הוא ירב לו וגו' נסתתמו טענתם, והיא ממש דברי ר"ל מימר אמר איהי נפשה לא אצלה להההוא גברא מצלה ליה, וע"ע בס' עולת שמואל ח"א סי' ט"ז.

שם הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי כו', ע' בס' נר אהרן סי' ג'.

רש"י ד"ה כדי שתהיה בהמתו אוכלת. להכי נקט בהמתו דמאכל בהמתו קחשיב לה אכילת עראי כו', ע' כתשובת הרשב"א סי' שס"א.

תוד"ה חזקה על חבר. בירושלמי קאמר תפתר בשמת בתוך הישוב פי' ביישוב הדעת, ע' בס' חזקה רבה חא"ח סי' ע"ה ובחי"ד סי' מ"ג.

תוד"ה ומכניסה. אבל אם ראה פני הבית בדגן או במירוח בכרי או בשדה ואין דעתו להביאו לבית נקבע הוא למעשר כו', הנה זהו אחד מהשלשה דרכים בגמר מלאכה כמש"כ בס' חזון איש לשביעית סי' א'.

דף מב.

ה"ק לידע אם רוח הפילה אם נפל הטילה ואת"ל נפל הטילה לידע אם זכר אם נקבה, ע' נובי"ת חי"ד סי' קפ"ח.

שם גזירה דילמא מגבה לה והדר מבטל לה, בקצוה"ח סי' ת"ו סק"א הביא בשם הריב"ש מהך דהכא דזכיה יש באיסורי הנאה ואית להו בעלים ע"ש, ולכאורה הוא נגד דעת התוס' שכ' בב"ק מ"ה ריש ע"א דשור שנגמר דינו מכרו אינו מכור דאסור בהנאה ובזבחים ע"א ע"א ובסנהדרין ד"פ ע"א ביארו יותר את דבריהם בחסרון המכירה באיסוה"נ משום דאין לו בעלים והלוקח אין יכול לזכות בו יותר משאר אדם, ובדורש לציון דרוש י"א כ' ג"כ סמך לסברא זו מהא דבהדיא אמרו בגמרא שני דברים אינן ברשותו של אדם חמץ בפסח כו' הרי אפילו מה שהוא שלו ממש כיון שנאסר בהנאה אינו ברשותו ואיך יוכל

לזכות מחדש בדבר האסור בהנאה וזה פשוט עכ"ל, ולפ"ז קשה באמת סוגיא שלפנינו דאמרינן דבהגבהה קני לה לע"ז, ואפ"ל עפמש"כ בת' עונג יו"ט סי' ל"ד ושם בסי' ל"א בהגה"ה ע"ש.

כן בלתי מובן לע"ד מש"כ המהרש"א בביצה ל"ח ע"ב וז"ל דודאי מסתמא כל איסורין לית להו בעלים דמסתמא בעלים מפקירין להו, ובהגהות קרני ראם שם ובפמ"ג ליו"ד סי' ק"ט במשבצות סק"א הקשו עליו מדוע יפקירם כיון דאיירי בדבר שי"ב היתר הנאה ע"ש, משמע דלולא זאת הוה ניחא להו לשון המהרש"א, ולע"ד בלתי מובן מה צריך להפקר בעלים הלא האיסור הנאה מצד עצמו מניח על החפץ חותם של הפקר כמש"כ הגאון בעל דורש לציון הנ"ל, וכדמשמע מל מלשון התוס' בסנהדרין ובזבחים שם וצ"ע, וע"ע במג"א סי' תרמ"ט סק"כ ובאבני מלואים סי' כ"ח ס"ק נ"ו ובס' עולת שמואל ח"א סי' נ"ז ובס' חזקה רבה חא"ח סי' ע"ב ובחאה"ע סי' רי"ג.

רש"י ד"ה אין לה בטילה עולמית וטעונה גניזה כדילפינן בפ' ר"י מושם בסתר, ע' בביאור הרחב דבר לפ' ראה בפסוק ופסילי אלהיהם תגדעון.

תוד"ה לידע. רישא דברייתה בור שמטילין בו נפלים טהור כו' ועלה מייתי מעשה בשפחתו של מציק, ע' בס' חזקה רבה חי"ד סי' מ"ם.

תוד"ה מפני שחולדה. ואפ"ה אין זה ספק טומאה ברה"ר אם לא גררוהו דמיירי בבור קצר שהיה ראשו ממלא פי הבור, ע' אור שמח פ"ח הי"א מה' עכו"ם.

תוד"ה ספק עכו"ם. וא"ת בספק נעבד נמי תקשי סיפא ישראל ודאי חתכו אסור ומ"ש משברי צלמים דמודי ר' יוחנן דמותרין מטעם ס"ס, ע' מה שהקשה בזה במהר"ם לובלין ומה שתירץ בת' מהרי"ל דיסקין ז"ל בחלק הפסקים סי' מ"ב אות כ"א.

דף מב:

לא נהנין מדרבנן ולא מועלין מדאורייתא, ע"ל כ"ט ע"ב רש"י ד"ה אבל אמרו ובמה שהאריך בזה בת' משיב דבר ח"ב סי' ע"ד.

רש"י ד"ה בביצים כאן וכאן אסור שצריכין לאילן וגזור בה רבנן כעל אילן עצמו, עמש"כ בזה הגרא"י בת' חוט המשולש סי' ל"ט.

דף מג.

פ"א הייתי מהלך אחר ר"א הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון כו', ע' בת' משיב דבר ח"ב סי' ע"ד.

שם תנן התם דמות צורות לבנות הי"ל לר"ג כו', ע' מה שהאריך בביאור הסוגיא בת' מהר"ם אלשיך סי' ע"ז.
שם לא יעשה אדם כו' מנורה תבנית מנורה אבל הוא עושה של ה' ושל ו' ושל ח' ושל ז' לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכת כו', והנה מזה מוכח דקפדינן על המספר שבע, ולא כדברי הרד"ך סי' ב' שכ' דעכשיו שהוא בחשמל בלא בית קיבול שמן שרי ע"ש.
רש"י ד"ה בית תבנית היכל בארכו ורחבו ורומו ושיעור מדת פתחיו אבל אם נשתנה במקצת ח מותר, ע' בת' מהרי"ק סי' ע"ה.

דף מג:

מפרקי דר' יהושע שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי, ע' בת' הרשב"א שב"א סי' קס"ז.
שם אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון כו', ע' ת' הרשב"א סי' תתכ"ה ובביאור הגר"א ליו"ד סי' קמ"א ס"ק כ"א.
שם ממעל לרבות מלאכי השרת בדרשות הר"ן דרוש ד' הקשה א"כ איך השתחוה יהושע לפני המלאך, הלא השתחואה היא עבודה כדתנן בסנהדרין ד"ס ע"ב וע"ש מה שתירץ, ובמק"א הארכתי בזה.
שם והא רב יהודא דאחרים עשו לו כו' התם בחותמו בולט ומשום חשדא כו'. ע' העמק שאלה לשאילתות פ' יתרו סי' נ"ז אות ג'.
שם רבים שאני כו' ואב"א להתלמד שאני כו', ע' בס' חזקה רבה חא"ח -סי'. ל"ז.

דף מד.

משם ראיה נחל קדרון אינו מגדל צמחין ע' בת' הריב"ש סי' רנ"ה.
שם והא בעי לאנוחי תפילין א"ר שמואל בר ר"י מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. ע' בת' הריב"ש סי' קל"ז.
רש"י ד"ה ומועלין בהם. לאו קרבן מעילה קאמר כו' אלא אסור ליהנות מהן כו', וכ"כ התוס' ביומא נ"ט ע"ב בד"ה הוא דמעילה דיוצא לנחל קדרון הויא דרבנן ועמש"כ בחידושי שם.

דף מד:

והיכי עביד הכי והארבב"ח אר"י בכ"מ מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומביה"כ, והנה הכא אין לתרץ כמו בקידושין ל"ג ע"א ובזבחים ק"ב ע"ב לאונסו שאני. דהתם קאי רק

על הרהור ובזה נופל לאמר לאונסו, משא"כ הכא דקאי על הדיבור שהשיבו וזה בידו שלא להשיב, ועמש"כ בחידושי לזבחים שם.
תוד"ה נהנין. וה"נ אמרינן בסוף סורר ומורה אנן קאווקי ואמונקי היכי יהבינן אלא הנאת עצמן שאני, ע' אור שמח פ"ג ה"ח מה' עכו"ם.

דף מה.

תוד"ה ת"ק. וי"ל דמיירי הכא בצפוי הנעבד אגב ההר כו', ע' בס' מעין החכמה דף ק"ב ע"א דפוס רעדלהיים.

דף מה:

כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם ע"ז. ע' משך חכמה פ' וירא בפסוק והעלהו שם לעולה.
שם גידועי עכו"ם קודמין לכיבוש ארץ ישראל כיבוש א"י קודם לביעור עכו"ם כו'. ע' בת' עונג יו"ט סי' ל"ד.

דף מו.

העכו"ם העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ועובדיהן בסייף, ע' סנהדרין ס"א ע"א ובתוס' חולין ל"ט ריש ע"א ובמגיד משנה פ"ב הי"ד מה' שחיטה.

דף מו:

בית ה' אלקיך פרט לפרה שאינה באה לבית, ע"ל י"ז ע"א תוד"ה מהו לעשות ובתוספתא תמורה פ"ד.
שם וחכ"א לרבות את הריקועים, ע' בת' שבות יעקב ח"ג חא"ח סי' ס'. שם יש שנוי בנעבד או אין שינוי בנעבד כו', ע' קצוה"ח סי' שנ"ד סק"א ובאור שמח פ"ג הי"ב מאיסורי מזבח.
תוד"ה כל האסורין. ויש לחלק גבי תקנת השבים דוקא מהני ולא לגבי מזבח ע' בת' דבר אברהם סי' כ"ח.

דף מז.

דר"פ גופיה איבעי ליה מפשט פשיטא ליה לר"פ דאין דיחוי אצל מצות ל"ש לקולא ל"ש לחומרא א"ד ספוקי מספקא ליה כו', ע' בת' שיבת ציון סי' ב'.

שם המשתחוה לבהמה צמרה מהו לתכלת תכלת דמאי אי תכלת לכהנים היינו בעיא דרמב"ח ואי תכלת לציצית היינו דר"ל כו':
הנה הכא משמע דבעיא דרמב"ח הנוגע למכשירי. קרבן דמיא לבעיא דה"ל הנוגע למצוה דלולב. אמנם אין כן דעת הירושלמי בכורים פ"א ה"ב, דהתם קאמר הכל מודים באשירה שביטלה שאין מביא ממנה גזירין למערכה רשב"ל בעי מהו שיביא ממנו לולב מצות כגבוה הן או אינן כגבוה כו', וע"ש במה"פ ובתוס' סוכה ל"ב ע"א ד"ה באשרה וצ"ע.
רש"י ד"ה אשירה, שנאסרה אף להדיוט וביטלה כדאמרינן במתניתין נוטל מה שהחליף, ע' בס' עולת שמואל ח"א סי' ט"ז.

דף מז:

והא קא מרווח לעכו"ם כו', ע' בספר התרומה סי' קל"ו ובחוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י סי' כ"ח.
במשנה הכניס לתוכה עכו"ם והוציאה ה"ז מותר, ע' בס' עמק הלכה סי' ט"ז,
שם אמר רב המשתחוה לבית אסרו אלמא קסבר רב תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי, ע' נוב"י מ"ת חי"ד סי' קמ"ב וע"ע בת' הרשב"א סי' אלף רל"ג ובמש"כ בחידושי לחולין ט"ז ע"א.
תוד"ה ה"נ העמיד, מ"מ כל זמן שלא בטלה איסורא דרבנן איכא כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' ל'.
תוד"ה והוא שסייד וכייד. אור"י כי לאו דוקא נוטל מה שחידש ותו לא כו', ע' בת' הרמ"א סי' קי"ד קט"ו.

דף מח.

במשנה גידעו ופיסלו לשם עכו"ם והחליף נוטל מה שהחליף, ע' חוט המשולש בחלק התשובות של הגרא"י ז"ל סי' ל"ט.
שם העמיד תחתיה עכו"ם ונטלה ה"ז מותרת, ע' בר"ן ובת' באר יצחק חי"ד סי' כ"ט.
שם ובעיקרו פליגי דר' יוסי בר"י סבר עיקרו נמי אסור דכתיב ואשיריהם תשרפון באש ורבנן סברי עיקר אילן שרי דכתיב ואשריהם תגדעון כו', ע' מה שהאריך בזה באור שמח פ"ח ה"ג מה' עכו"ם.

דף מח:

במשנה זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה והחזרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים ר' יוסי אומר כו', עמש"כ הר"ן בשם הרמב"ן בסוגיין וע"ע ברא"ש פ"ק דחולין סי' ט'.

רש"י ד"ה התם קאזיל לאיבוד לאבדה הוא מתכוין וכבר בטלה ע"ז ולא גרעה מע"ז שנשתברה מאיליה כו', ע' מל"מ פ"ח ה"א מה' עכו"ם,

תוד"ה לא ישב בצילה. ול"ד לצילו של היכל דהתם היכל לתוכו עשוי אבל אשירה עשויה לצל, ע' בס' עולת שמואל ח"א ס"ס נ"ז.

תוד"ה ואין נוטעין. ובא ר' יוסי לאשמעינן שאם נטעוה אף בדיעבד כל הגדל ממנו אסור, ע' בס' חזקה רבה חאה"ע סי' רמ"ט.

דף מט.

ההוא גינתא דאזדבל בזבלא דעכו"ם כו' הכי א"ר יהודא א"ש הלכה כר' יוסי, ע' בת' פני יהושע קמא חא"ח סי' י"א וע"ע לקמן ס"ב ע"ב תוד"ה אתי לזבולי.

רש"י ד"ה והבריך והרכיב. וקשיא לי בלא הבריך ובלא הרכיב נמי איכא זוז"ג אגוז דאיסור וקרקע דהיתר, ע' בתוד"ה שאם נטע ובת' באר יצחק חי"ד סי' ל"א.

רש"י ד"ה מאי לאו. ופרה תישחט ותיאכל שאף היא היתה גדילה קודם לכן ע"י שאר אכילות, ע' תוס' תמורה ס"פ כל האסורין ד"ה שינקה ובת' פני יהושע קמא חי"ד סי' ד'.

תוד"ה נתערבה באחרות, ור"י בר ברוך אומר דשפיר גרסינן ליה הכא והתם כו' דאיכא למימר איסורא ברובא איתיה כו', ע' בינת אדם שער הקבוע סי' מ'.

דף מט:

במשנה נטל ממנה עצים אסורין בהנאה כו', ע' ברא"ש פ"ק דחולין סי' ט'.

שם ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעכו"ם, ע' בת' הגרע"א סי' ק"ס.

שם אבל כרכור דאיתיה לאיסורא בעיניה אימא מודי לרבנן, ע' העמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ח אות י"ח.

שם שקול ארבע זוזי ושדי בנהרא ונשתרי לך. כה"ג בערכין כ"ט ע"א ובב"מ ס"ח ריש ע"א ושם ס"ט ע"ב ובגיטין י"ג ע"א כדהביאו התוס' במנחות ק"ז ע"ב דאורחיה דגמרא לתפוס שיעור זה, וע"ע בתוס' חגיגה ד"ו ע"א יומא נ"ה ע"ב ב"ב קס"ו ע"ב ובכפתור ופרח פט"ז ובת' חוט השני סי' צ"ז.

שם בעכו"ם של חוליות ובהדיוט שיכול להחזירה קמיפלגי כו', ע' בס' חינא דחיי חא"ח סי' ד'.

דף נ.

במקורבות נמי דאיכא למימר מיניה נפל ד"ה אסורות כי פליגי במרוחקות כו' ע' קצוה"ח סי' רס"ב סק"ב ובס' חזקה רבה חאה"ע סי' קע"ד.
שם אמר רבא לא תימא שנשרו אלא אימא שנמצאו, והא דלא מקשו והא נשרו קתני ע' מה שתירץ בראב"ן סי' ש"ד.

דף נ:

מי דמי שביעית מלאכה אסר. רחמנא טרחה שרי מועד אפילו טרחא נמי אסור. ע' בס' כתונת פסים על הנמו"י ריש מס' מו"ק ובס' כלכלת שביעית אהא דבסוגיין ובת' משיב דבר ח"ב קונטרס דבר השמיטה.

דף נא.

עכו"ם שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרת זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת כו', ע' בס' עולת שמואל ח"א סי' כ"א.
שם האי ומכל החי מבע"ל למעוטי טרפה מלחיות זרע נפקא הניחא למ"ד טרפה אינה יולדת כו', ע' בת' הגרע"א סי' ר"ד.

דף נא:

עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות כו', ברייתא זו היא מן הארבע כללות שהורה ר"ש בתוספתא זבחים פי"ג, וע' ספרא פ' אחרי פרק ט' ובמפרשים שם.
במשנה עכו"ם שהיה לה גינה או מרחץ נהנין ממנו שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה כו', דוקא בגינה או מרחץ שהם סמוכין לע"ז כמבואר בת' הרשב"א סימן קס"ג.
שם מכאן אמרו עכו"ם של נכרי אינה אסורה עד שתיעבד ושל ישראל אסורה מיד ד"ר ישמעאל ר"ע אומר חילוף הדברים כו', ע' בת' הגרע"א סי' ג' ובהעמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ח אות י"ח.
שם הא מקומות כתיב אם אינו ענין למקומות דלא מיתסרי כו' תנהו ענין לכלים, ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' כ"ט.

דף נב.

א"ק ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל משעת עשייה קם ליה בחטא, ע' משך חכמה לפ' תשא בפסוק עשו להם עגל מסכה.
שם ור"ע אשכחן עכו"ם של נכרי דאסורה מיד דישראל עד שתיעבד מנלן א"ר יהודא א"ק ושם בסתר כו', ע"ל מ"ב ע"א רש"י ד"ה אין לה בטילה ובביאור הרחב דבר לפ' ראה בפסוק ופסילי אלהיהם תגדעון ובהעמק דבר לפ' תבוא בפסוק ושם בסתר ובת' משיב דבר ח"ב סי' ע"ד.
שם רב המנונא משום טומאה ישנה קמבע"ל כו', ע' בת' מהרי"ל דיסקין ח"ב סי' פ"ד.
שם את"ל לא הדרא טומאה דעכו"ם משום חומרא דעכו"ם מי שויוה רבנן כטומאה דאורייתא או לא תיקו, הנה הלח"מ פ"ב ה"ט מה' שאלה כ' דדעת הרמב"ם הוא דכל את"ל פשיטותא היא ע"ש, ובאת"ל דהכא חזינן דפסק בפי"ב ה"ט מה' כלים דהוא ספק, וע' ב"י אה"ע ס"ס קכ"ב ובט"ז ובב"ש שם, וע' בת' מהרי"ל דיסקין ז"ל ח"ב סי' ו' שהאריך בזה וצ"ע.

דף נב:

כלים ששימשו בהן בבית חוניו מהו שישתמשו בהן בביהמ"ק כו' כהנים הוא דקנסינהו רבנן כו', ע' בס' עמק הלכה חא"ח סי' מ"ט.
שם התם קרא אשכח ודרש דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה כו', ע' ח"ס חא"ח סי' ל"ג ושם באה"ע ח"א סי' קנ"א.
שם הכא כיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו הדיוטא, ע' אור שמח פ"ה ה"א מה' מזוזה.

דף נג.

לא נצרכה אלא שיש לו בה שותפות, ע' תוס' בכורות ד"ב ע"ב ובא"ח סי' קנ"ו ובנוב"י מ"ת חי"ד ס"ס קמ"ח.
במשנה מכרה או משכנה רבי אומר ביטל וחכ"א לא ביטל, ע' בס' עולת שמואל ח"א סי' מ"א.

דף נג:

מכדי ירושה היא להם מאבותיהם וא"א אוסר דשאש"ל כו', ע' תוס' ר"ה י"ג ע"א ובטו"א שם ובת' עונג יו"ט סי' ל"ד וע"ע בדורש לציון דרוש י"א ובמשך חכמה לפ' תשא בפסוק כי את מזבחותם תתוצון ובדרשות מהרי"ח דרוש ח' וע"ע ח"ס חי"ד ס"ס קכ"ז ובת' מהרש"ם ח"ב סי' פ"א,

שם מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בע"ז וכי אתו עכו"ם שליחותא דידהו עבדי כו'. ע' מחנה אפרים ה' שלוחין סי' י"ד ובת' באר יצחק חא"ח סי' ג' ובחי"ד סי' ל'.

דף נד.

תנא נעבד שלו אסור ושל חבירו מותר, ע' משך חכמה ר"פ ויקרא בפסוק מן הבהמה.

שם הכל היו בכלל לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אונס והדר כתב רחמנא ולא תחללו את שם קדשי דאפילו באונס הא כיצד הא בצינעא והא בפרהסיא, ע' מה שהאריך בזה בת' חמדת שלמה חא"ח סי' ל"ח וע"ע באבני מלואים סי' נון סק"ד.

תוד"ה כגון. פי' אנסוהו שאמרו להורגו אם לא ישתחוה מאיליו אבל אין לפרש שכפפו קומתו כו', ע' בת' עונג יו"ט סי' מ"ם.

תוד"ה מתקיף. וא"ת מאי קא מייתי למפטר אונם מולנערה התם בדין הוא דפטורה משום דקרקע עולם היא כו', ע' בס' אור גדול סי' א' דף יוד ע"ב ובהעמק שאלה לשאילתות פ' וארא סי' מ"ב אות ד'.

דף נד:

ואלא מכלים דכתיב ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז וגו' ואמר מר הכנו שגנזנו והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהן והא א"א אוסר דשאש"ל כו', ע' תוס' חולין מ"א ע"א ד"ה ת"ש קמא ובת' אגודת אזוב חי"ד סי' ט"ז וע"ע לעיל נ"ב ע"ב תוד"ה ברוך אתה ובס' חזקה רבה סי' קע"ו.

שם אע"פ שאמרו המשתחווה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה, ע' בחידושי הריטב"א בסוגיין ובהעמק שאלה לפ' חקת סי' קל"ג אות ח'.

שם ואידך ערלה וכה"כ ל"צ מיעוטא דהו"ל עכו"ם ושביעית שני כתובין הבכ"א וכל ש"כ הבכ"א אין מלמדין. ע' נוב"י מ"ת חא"ח סי' קכ"ה.

שם אלא עולם כמנהגו נוהג כו', ע' עקידה לס' בראשית שער שלישי.
רש"י ד"ה איתסרו להו. אף להדיוט דקתני גנזום ולא אמרינן ליפרקו וליפקו לחולין. ע' העמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ח אות י"ח.
רש"י ד"ה למעוטי ערלה, מיהו ההיא הנאה מטיא ליה ע"י ערלה אבל איהי לא מערלה קא מטיא לה ודוקא קידושי אשה אבל איתהנויי מינייהו מדרבנן אסור, ע' רש"י חולין ד"ד ע"ב ד"ה מפני ובתוס' שם ד"ה מותר ובמל"ם פ"ה ה"א מה' אישות ובשעה"מ פ"א ה"ב מה' חמץ, ובאבני מלואים סי' כ"ט סק"ב ובס' חזקה רבה חאה"ע סי' רי"ג וסי' רמ"ט ובת' משיב דבר ח"ב סי' נ"ז.

דף נה.

א"ל זונן לר"ע לבי ולבך ידע דע"ז לית ביה מששא והא קא חזינן גברי דאזלי כי מתברי ואתו כי מצמדי כו', ע' מד"ר בא פרשה ט"ז סי' ב' ובס' אור גדול סי' א' דף ז' ע"ב וע"ע באוצר הגאונים לחגיגה דף י"ד ע"ב בחלק התשובות.
שם מאי דכתיב אשר חלק ה"א אותם לכל העמים מלמד שהחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם, ע' משך חכמה בפ' ואתחנן בפסוק ונשמרתם מאד.
רש"י ד"ה דורכין. ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא כו' ע' תוס' גיטין ס"א ע"א ד"ה רבא אמר ובמג"א סי' קס"ג סק"ב ובת' מהרש"ם ח"ב סי' צ"ג.

דף נה:

א"ר הונא יין כיון שהתחיל להמשך עושה יי"נ כו', ע' בת' מהר"ח או"ז סי' קע"ד ומה שהאריך בזה בת' פנים מאירות ח"ב סי' קי"ב.

דף נו.

תוד"ה שמותר, פירש"י ואפ"ה אין בוצרין עם ישראל דה"מ שמותר לגרום טומאה בשל עכו"ם כו', ע' תוס' חולין ד"ב ע"ב ד"ה טמא בחולין ובמה שנרשם שם עה"ג ובתשב"ץ ח"א סי' י"ד ובת' משיב דבר ח"ב סי' ל"א.

דף נו:

א"ר הונא ל"ש אלא שלא החזיר גרגותני לגת אבל החזיר גרגותני לגת אסור כו' ש"מ נצוק חיבור, ע' בס' המכריע סי' ל"ז ובתמים דעים להראב"ד סי' פ"ה.

תוד"ה אבל. וי"ל דס"ל כאביי דאמר חמרא חדתא בעינבי במשהו כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' י"ג.
תוד"ה גרגותני:
אלא ודאי אין כח הנכרי אוסר אלא מה שבבור דוקא כו', ע' בת' הרשב"א סי' תשס"ז.

דף נז.

אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב כו', במהרי"ק סי' סמ"ך כ' דרב אסי דהכא לשיטתו לקמן ד"ס ע"ב גבי כל שבזב טמא כו', אכן לפנינו שם רב אשי בשי"ן.
שם והא מר הוא דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך אמר להו אימר דאמרי אנא בשתייה בהנאה מי אמרי, והנה מזה ראיה שא"צ לכוון בנגיעתו וע' מה שהאריך בזה בת' הר"ן סי' ה' וע"ע בת' הרמ"א סי' קכ"ד, ובת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' שפ"ב בנוגע לדין ישמעאלים, ובת' מהר"ם לובלין סי' נון.
שם גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך כו', ע' תמים דעים להראב"ד סי' פ"ח.

דף נז:

נפקי. שיפורי דרבא ושרו ונפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ור"ה בר ר"נ ואסרי, וכה"נ לעיל ד"מ ע"א ואילה"ק הלא חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר, די"ל דהכא היה המתיר תחילה או שהיו שניהם כשנשאלה השאלה בביהמ"ד כמש"כ התוס' לעיל ד"ז ע"א בד"ה הנשאל, וע' בס' תשובות רבי אליעזר סי' י"ח ובמש"כ בחידושי לחולין מ"ד ע"ב.
תוד"ה לאפוקי. והלכה כריב"ל לגבי ד' יוחנן וכש"כ לגבי רב ושמואל שאין הלכה כמותם לגבי ר' יוחנן כו', ע' תוס' חולין צ"ז ע"א ד"ה אמר ובמש"כ בחידושי שם.
בא"ד ועוד פירשו רשב"ם והריב"ן בשם רש"י שכתוב בתשובת הגאונים כי בזמן הזה אין איסור הנאה במגע נכרים ביין כו', ע' ברש"י שילהי פרקין ד"ה מסקנא.
בא"ד ועל דפר זה שלח לו ר"י לר"ת תא חזי דמינך ומאבוך ומאחוך תשתרי מגע נכרי ביין לעלמא אפילו בשתיה כו', ע"ל נ"ח ע"ב תוד"ה כתב הר"י.

דף נח.

דאגרדמים עכו"ם שקדח במינקת והעלה או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסרוהו כו', ע' נוב"י קמא חי"ד סי' ל"ט.

דף נח:

והא קא נגע בנטלא והו"ל מגע נכרי שלא בכוונה ואסור, ע' בת' הרשב"א סי' תשי"ד.
שם וכל כחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן, ולפ"ז צריך לפרש הא דאמרינן לקמן ד"ס ע"א עכו"ם אדנא וישראל אכובא חמרא אסור, דהתם מיירי בכוונה כדביאר רש"י ז"ל בפרדס סי' רנ"ט וע"ל שם ברש"י ד"ה חמרא אסור ובת' הריב"ש סי' ש"י.
שם יין שמזגו עכו"ם אסור משום לך לך אמרינן כו', ע' תמים דעים להראב"ד סי' פ"ג.
תוד"ה כתב הר"י. אבל אי חזינן לדעתיה דנכרי שנוגע ביינו של ישראל כדי להכעיסו ולהפסידו ההוא שרי אפילו בשתייה דכה"ג לא גזרו רבנן ע"כ. ול"ד להא דלקמן נ"ט ע"ב גבי לא כל הימנך שתיאסר ייני לאונסי דרב אשי שרי רק בהנאה ולא בשתייה, משום דהתם הויא כוונת ניסוך אבל לא כוונה להכעיס ולהפסיד דבזה שרי אפילו בשתייה.
תוד"ה אדמקטורך. דהא מוקמינן לה התם בנשא ונתן ביד כו', ע' תומים סי' כ"ה סקי"א.

דף נט.

תוד"ה בצר. רבותינו שבחו"ל היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלום מאן נינהו רובים א"ר זעירי תרגומיא ולא נודע פי' כו' ע"כ, ובראש כ' מאן רובים יש מפרשים גדולים חכמי ישראל באו שמה ודרשו להם שא"צ להפריש וי"מ הכתות שהעמידו הכותים. וע' סמ"ג עשין קל"ג וברש ריש מעשרות ובביאור הגר"א ליו"ד סי' של"א ס"ק ל"א.

דף נט:

א"ר פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסיר ואידך שרי כו', ע' בת' הרא"ש כלל י"ט סי' ט' ובת' הרשב"א ח"ד סי' קמ"ח.

דף ס.

וא"ד אר"פ עד הברזא חמרא אסיר ואידך שרי, ע' בת' הרשב"א סי' תקפ"ט.
שם כתנאי חבית שנקבה בין מפיח בין משוליה כו', ע' בת' הרא"ש כלל י"ט סי' ט'.
שם הוה עובדא בכח כחו ואסר רבי יעקב מנהר פקוד, ע' תמים דעים להראב"ד סי' קי"ג ובת' ריקאנטי סי' ר"כ.

דף ס:

אמר שמואל והוא שיש בו מלוה על אותו יין א"ר אשי מתניתין נמי דיקא כו', ע' בת' הר"ן סי' מ' ובת' הריב"ש סי' תל"ה.

שם א"ר אשי כל שבזב טמא בעכו"ם עושה יי"נ כל שבזב טהור בעכו"ם אין עושה יי"נ כו', מדברי מהרי"ק סי' סמ"ך מוכח דגרסתו בגמרא הוא רב אסי בסמ"ך. עוד מסתפק שם דאפ"ל דיי"נ אין עושה ליאסר בהנאה אבל לשתייה אסור ע"ש.

דף סא.

במשנה המטהר יינו של עכו"ם כו' בעיר שכולה עכו"ם אסור עד שישב ומשמר כו', ע' בתשובות הר"ן סי' מ' ובס' גבול יהודא חי"ד סי' כ'.

דף סא:

א"ל ב' יוחנן לתנא תני אע"פ שאין מפתח וחותם בידו מותר כו', ע' בת' הרשב"א ח"ד סי' קצ"ח.

שם סבור רבנן קמיה דרבא למימר כי חיישינן לגומלין ה"מ כו', ע' ת' הרשב"א סי' תקצ"ט ובת' פני יהושע קמא חי"ד סי' ט"ז.

תוד"ה ההיא. דבבית שיכול ליכנס שם אינו ירא כ"כ ומנסך אבל אי נתפס כגנב על הביאה ודאי חמרא שרי כו', ע' תשב"ץ ח"א סי' נ"ו.

דף סב.

קנס הוא שקנסו חכמים בחמרין וביין נסך, ע' בת' הרשב"א סי' קע"ז וברא"ש פ"ק דחולין סי' ט' ובת' הריב"ש סי' קע"א.

רש"י ד"ה צד היתר מתנת חנם. ע' בת' שבות יעקב ח"ג סי' קע"ב.

תוד"ה השוכר. משום דיי"נ גופיה אסור בהנאה מן התורה הלכך גזרו על שכרו אטו הגוף, ע' בת' הרשב"א סי' תשס"ו.

תוד"ה בדמיהן וי"ל כיון שכל זמן שהוא בעין אסור למכרו מן התורה כמ"כ אסור לקדש בו אשה דהוי מכירה חשובה, ע' מל"מ פ"ה ה"א מה' אישות ובדו"ח להגרע"א מערכה י"א ובתשובותיו סי' קכ"ט ובס' חזקה רבה חאה"ע סי' רנ"ח.

בא"ד וזה לא דמי לקיחה דשדה עפרון שראוי לקנות בו חפץ או לשאר הנאות. ע' קצוה"ח ס"ס ת"ו ובס' דגל ראובן ח"א סי' ד'.

דף סב:

זיל קלינהו וקברינהו ולימא ליה בדרינהו אתו בהו לידי תקלה, מכאן מוכח דקבורה דאסוה"נ הוא רק מדרבנן כדכ' בת' פני יהושע קמא חא"ח סי' י"ב וע"ע בת' משיב דבר ח"ב סי' ע"ד.

שם ולקלינהו וליבדרינהו דילמא מזבלי בהו כו', ולכאורה מה בכך הלא כל הנשרפין אפרן מותר ובב"ק ק"א ע"א תוד"ה ולא יצבע כתבו דבשעת הדלקה כלה האיסור ע"ש. ואפשר משום דביין נכרי דאית ביה משום סרך ע"ז איכא בזה לתא דלא ידבק בידך מאומה מן החרם כדכתבו התוס' בתמורה ל"ג סע"ב גבי אשרה, עוי"ל עפמש"כ התוס' לעיל ע"א בד"ה בדמיהן כיון דכל זמן שהוא בעין אסור למכרו מן התורה לכן נקראת הנאה אף אם נהנה מאפרו ועמש"כ בחידושי שם.

תוד"ה אתי לזבולי. וא"ת ומה בכך הא פסקינן לעיל כר' יוסי דאמר זוז"ג מותר כו', ע' ר"ן ובביאור הגר"א ליו"ד סי' קל"ג סק"ה ובהעמק שאלה לשאילתות פ' האזינו ס"ס קס"ב ובמעין החכמה דף ח' ע"א.

תוד"ה וליקברינהו. וי"ל כיון דאין דרך לקבור בשר ושער מוכחא מילתא אבל חיטי אין קבורתו מוכחת דאיכא למימר אינש גנב וקבר ואייתי הכא, ע' בת' משיב דבר ח"א סי' ל"ג.

תוד"ה יאות. ומכאן דקדק הר"ר אלחנן הלכה למעשה שאם יש בידי ישראל יי"נ ועכו"ם דברים האסורים כו', ע' בת' פמ"א ח"ב סי' מ"ג.

דף סג.

א"ר חסדא ל"ק הא דאמר לה התבעלי לי בטלה זה הא דא"ל התבעלי לי בטלה סתם וכי א"ל בטלה זה מאי הוה הא מיחסר משיכה כו', ברא"ש הקשה הא שכר פעולה לא בעי קנין כו', ועמש"כ בזה בת' פמ"א ח"א סי' צ"ב.

שם ואב"א לעולם בזונה ישראלית וכגון דקאי בחצירה. עי' קצוה"ח סי' קפ"ט.

תוד"ה והא מיחסרא. ואפילו לר' יוחנן דאמר ד"ת מעות קונות הכא גבי אתנן לא קנו כיון שהפקיעו חכמים כו', ע' תומים סי' כ"ח סק"ד ובס' חזקה רבה חאה"ע סי' רכ"א ובת' בית אפרים חי"ד סי' ע"א.

בא"ד ול"ד להיא דפ' הזהב נתנה לסיטון מעל שקניית הכסף מועיל דכיון דמעל מה"ת מי יפקיע המעילה ממעות הקדש. ע' בת' עונג יו"ט סי' כ"ה.

תוד"ה כגון. אין שום אתנן חל אפילו למאן דאית ליה ברירה אלא המבורר בשעת ביאה. ע' העמק שאלה לשאילתות ס' מצורע סי' פ"ח אות ל"ב.

דף סג:

ועוד חנווני שאין מקיפו מי לא משתעבד והאמר רבא האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנו כל נכסאי לך קנה מדין ערב ע' מחנה אפרים ה' ערב סי' ג'.
שם שכרו לשבור בי"נ מהו מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו אסור א"ד כל למעוטי תיפלה שפיר דמי כו' ע' בת' הגרע"א סי' קצ"ד ובס' תכלת מרדכי סוף מאמר ששי

דף סד.

אבל עוקרין עמו כדי למעוטי את התיפלה סברוה הא מני ר"ע היא דאמר המקיים כלאים לוקה כו', ע' בס' עולת שמואל ח"א סי' ע"ו ובחוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י ז"ל סי' ל"ט.
שם הב"ע כגון דקא עביד בחנם ור' יהודא היא דאמר ליתן להם מתנת חנם אסור מדר' יהודא נשמע לר"ע כו', ע' בת' הגרע"א סי' קצ"ד.
שם זילו זבינו כל מה דאית לכו ותו איתגיירו, ע' בקונטרס אחרון לת' מהרי"ל דיסקין ז"ל סי' קמ"ב.
שם א"ר ששת סיפא משום דהו"ל כי רוצה בקיומו כו', ע' ב"י ס"ס קל"ג ובת' עונג יו"ט סי' ל' ובת' משיב דבר ח"ב סי' ע"ד.
שם שאני ירושת הגר דאקילו בה רבנן גזירה שמא יחזור לקלקולו. ע' בת' הרמב"ם דפוס ירושלים ס' שס"ט.
תוד"ה ודילמא. הקשה הרב ר' אלחנן תינח ע"ז דשייך בה ביטול כו', ע' אור שמח פ"ט הי"א מה' ע"ז.

דף סד:

איזהו גר תושב כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד ע"ז דר"מ וחכ"א כל שקיבל עליו ז' מצות שקבלו עליהם בני נח כו' ע' מה שהאריך בזה בת' ושב הכהן סי' ל"ז וסי' ע"ה.
שם וחכ"א כל שקיבל עליו ז' מצות שקבלו עליהם בני נח, ע' מל"מ פ"י ה"ז מה' מלכים.
תוד"ה תניא. ומשו"ה בפ"ק דקידושין די"ז אחר שהוכיח ירושת הגר דרבנן מההיא דגר ונכרי הוצרך להביא תניא נמי הכי שלא תדחה ראייתו אצל טעם ברירה ע"כ, וקשה

איך אפשר כלל לפרש מטעם ברירה. הלא רש"י כתב בהדיא בחגיגה כ"ה ע"ב דבשני מינין לא אמרינן ברירה וע"ש בתוד"ה חבר. וע"ז ומעות שני מינין נינהו כדכ' הרשב"א בחידושיו לקידושין שם, ועמש"כ בחידושי לקידושין ולחגיגה שם וצ"ע כעת, וע' ח"ס חי"ד סי' קכ"ז.

דף סה.

רבא אמטי ליה קורבנא לבר שישך ביום אידם אמר ידענא ביה דלא פלח לעכו"ם. ע' בת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' שע"א ובת' הריב"ש סי' קי"ס ובת' משיב דבר ח"ב קונטרס דבד השמיטה.

שם השוכר את הפועל וא"ל העבר לי מאה חביות במאה פרוטות ונמצאת חבית של יי"נ ביניהן שכרו אסור, ע' בת' עונג יו"ט סי' ל"ח.

דף סה:

ההוא כרי דחיטי דנפל עליה חביתא דיי"נ כו' שרא למיטחינהו ולמפינהו ולזבונינהו לעכו"ם שלא בפני ישראל, ע' בת' הרשב"א סי' רכ"ח ובמיוחסות סי' קנ"ד ובת' פמ"א ח"ג סי' ל"ה ובנובי"ת חא"ח סי' ע'.

תוד"ה איתיביה צ"ל שאחר שני המעשים אלו הקשה לו כו', ע' שער התירוצים.

תוד"ה אבל עושין אותן תכריכין למת מצוה כו' וא"ת הא איכא לועג לרש כדאמרינן גבי ציצית פ' התכלת דמ"א וההיא שעתא ודאי רמינן להו כו' ע"כ, וכן האריכו התוס' בזה בכמה דוכתי כמובא עה"ג, אכן בילקוט תצא רמז תתקל"ג גריס כמנחות שם הכי, בההיא שעתא ודאי לא כו' ע"ש, פי' באותה שעה שיקברוהו ודאי אין מטילין בו ציצית משום דאיכא לועג לרש ע"ש, וע"פ גרסא זו מתאמת סוגיא דהתם עם כל הסוגיות שהביאו התוס' להקשות מהא דהתם.

דף סו.

אביי אמר במשהו בתר טעמא אזלינן כו' ורבא. אמר בנותן טעם בתר שמא אזלינן, ע' בתשובות אור זרוע סי' תשנ"ה תשנ"ו ובתמים דעים להראב"ד סי' פ"ה ובת' באר יצחק חי"ד סי' י"ג ובת' בית אפרים חי"ד סי' ל"א.

שם אא"ב בתר טעמא אזלינן כולי חד טעמא הוא אא"א בתר שמא אזלינן האי שמא לחוד והאי שמא לחוד, ע' בס' עולת שמואל ח"א סי' ע"ט.

שם חמרא לגו חלא אביי אמר במשהו ריחיה חלא וטעמא חמרא חלא והו"ל מין במינו וכל מב"מ במשהו רבא אמר בנו"ט ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא והו"ל מבשא"מ וכל מין בשאינו מינו בנ"ט. ע' ראב"ן סי' כ' וסי' שי"א ובתוס' חולין צ"ז ע"א ד"ה אמר ובב"ב צ"ה ע"א תוד"ה נותן לו וביד רמה שם ע"ב ובמש"כ בחידושי שם וע"ע בת' הרשב"א סי' תס"ד.

רש"י ד"ה ורבא אמר לך הא מני ר"מ היא ואע"ג דלא שוו לא בשמא ולא בטעמא קאמר דמצטרפין ודחזקיה ליתא. ע' רדב"ז על הרמב"ם פי"ד ה"ו מה' מאכלות אסורות ובת' אחיעזר חי"ד סי' יוד.

דף סו:

שאין טעם כמון כו', וכ"ה הגרסא במשנה דתרומות, אבל רש"י הכא גריס שאין בה כו' ועמש"כ בזה הבעל המאור בס' הצבא הנדפס סוף ס' תמים דעים להראב"ד ס' רכ"ה מדה י"א.

שם בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסורה, ע' רוקח ה' פסח סי' רנ"ז.

תוד"ה אביי אמר. וטעמא דרבא דלא חשיב ליה כשותה לפי שהדיח נכנס בפניו ומזיקו כו', ע' מהרש"א ובת' אגודת אזוב חא"ח סי' ט' וע"ע בת' הריב"ש סי' רפ"ח ובת' מקום שמואל, קונטרס שער התירוצים.

תוד"ה. רבא אמר. בפ' כיצד צולין פליגי נמי רב ולוי בריחא כו', ע' בת' מהרי"ק סי' קל"ג.

בא"ד ופי' שם רש"י ואע"ג דתניא כוותיה דרב דאסר מ"מ הלכה כלוי דשרי כו', ע' בת' הרשב"א סי' תתמ"ט.

דף סז.

תוד"ה א"ר יוחנן. ה"נ לרבנן הוי דרשה גמורה מדאורייתא דטעם כעיקר דאורייתא כו וכה"ד הראב"ן ס"ס י"ז ובס' התרומה סי' מ"ט וברוקח סי' תע"ה דלא כרש"י.

בא"ד וקאמר קרא תזבח ודרשינן ולא גיזה וא"כ אהדר איסור גיזה ללאו הלא תגוז, עמש"כ בחידושי לבכורות ט"ו ע"א.

דף סז:

והתניא אחד נ"ט לפגם ואחד נ"ט לשבח אסור דר"מ רש"א לשבח אסור לפגם מותר כו', הא דהוצרך להזכיר נ"ט לשבח הלא ל"פ אלא בלפגם ע' בס' פרי תואר ליו"ד סי' פ"א.

שם מ"ט דר"מ גמר מגיעולי עכו"ם כו' ור"ש מ"ט דתניא לא תאכלו כל נבלה כו', ע' בת' הגרע"א סי' קס"ו.
שם לא אסרה תורה אלא קדירה יומא כו', ע' משך חכמה לפ' מטות בפסוק זאת חקת התורה.
תוד"ה ואידך. ותימא בפ' אלו עוברין פליגי ר"ע ורבנן דר"ע יליף טעם כעיקר מגיעולי נכרים ורבנן ילפי ממשרת כו' דגיעולי נכרים חידוש הוא כו', ע' מה שתירץ הגאון בעל חות דעת בספרו נחלת יעקב וע"ע בת' באר יצחק סי' ח',
בא"ד אע"ג דסבר כל שהוא למלקות הא פר"ת בסמוך היינו, דוקא כשהאיסור בעין אבל לא ע"י תערובות, ע' בס' לפלגות ראובן ח"ו דף ס"ו ע"א.
בא"ד דלא מצי ר"ש למילף טעם בעיקר מגיעולי נכרים כו' והלכך איצטריך משרת לטעם כעיקר כו', ע' בת' חמדת שלמה הא"ח סי' ט"ו וע"ע נובי"ק חי"ד סי' כ"ו ובס' עולת שמואל ח"א סי' כ"ו.

דף סח.

ור"ש סרוחה מעיקרא לא צריכה מיעוטא עפרא. בעלמא היא, ע' בכורות כ"ג ע"ב תוד"ה ואידך ובנוב"י, קמא חי"ד סי' כ"ו ובת' אחיעזר חי"ד סי' י"א וע"ע נובי"ת חי"ד סי' ק"ח ובת' הגרע"א סי' קפ"ג.
רש"י ד"ה. סרוחה מעיקרא. דהואיל ואיפגמה מקודם, שבאה לידי נבלה לא חל שם נבלה עליה כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' ט"ז.

דף סח:

ועכברא בשיכרא לא ידענא מ"ט דרב אי משום דקסבר. נ"ט לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה כו'. ע' ת', הרשב"א סי' ק"א ובת' באר יצחק חי"ד סי' י"ג.
שם אי משום דקסבר נ"ט לפגם מותר ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח, ע' בת' הרמ"א סי' נ"ד.

דף סט.

רש"י ד"ה אימרטוטי. ושרץ איסורו בכעדשה כטומאתו, הנה הגרע"א ז"ל ציין כאן בגה"ש וכ"ה נמי שיטת רש"י ביבמות ס"פ חרש, אולם בגה"ש לכריתות ד"ד ע"ב הקשה משני מקומות אלו ע"ד רש"י דהתם דפירש לאכילה בכזית ע"ש, ולעד"נ בפשיטות דהכא וביבמות איירי רש"י לענין אכילת בשר השמונה שרצים, וכדמסקינן במעילה ט"ז ע"ב

ד דבמובדלין ובמיתתן שיעור אכילתן כטומאתן בכעדשה משא"כ בכריתות ד"ד דאיירי לענין הצטרפות הדם אל הבשר, ואכילת דם שיעורו בכזית אפילו ע"י צירוף אל הבשר, כדביאר רש"י בהדיא בכריתות כ"א ע"ב ד"ה התרו בו.

רש"י ד"ה ותינוב. ושתום לשון שתום העין עין פתוחה דשפיר חזי. ע' רש"י סנהדרין ק"ה ע"א ד"ה שתום העין.

תוד"ה מ"ש. לכן נראה לר"י דלעולם מיירי בחבית מיהו בפתוחות שקל ליגע בהן כו', ע' בס' ראשון לציון מהגאון בעל אור החיים עה"ת בחידושיו לחגיגה דף כ'.

דף סט:

המניח עכו"ם בחנותו כו' המניח יינו בקרון או בספינה כו' וצריכא כו'. צ' בת' הרשב"א סי' תקפ"ח.

שם אמר רבא הלכה כרשב"ג הואיל ותנן סתמא כוותיה כו', הנה רבא. לטעמיה בב"מ ל"ח ע"ב דקאמר הלכה כדברי חכמים ואע"ג דרשב"ג פליג שם במשנה, והוא נגד הכלל דא"ר יוחנן כ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו, וכיון דלית ליה האי כללא להכי שפיר בעי למפסק הלכה כרשב"ג ולמיהב טעמא הואיל ותנן סתמא כוותיה, וע' רשב"ם ב"ב קל"ג ע"ב ד"ה ת"ש דא"ל שמואל.

שם וכי מאחר דקיי"ל כוותיה דרשב"ג דלא חייש לשתומא כו', ע' בת' הרא"ש כלל י"ט סי' ה' ובת' פני יהושע קמא או"ד חי:ד סי' ז'.

דף ע.

אמר רבא חמרא שרי' מימר אמר השתא מדכר ליה לחמרא והדר אתי, ע' בת' הרא"ש כלל י"ט סי' י"ג ובת' הרשב"א סי' ק"ז ובמיוחסות סי' קנ"ה.

שם הנהו גנבי דסלקי לפומבדיתא ופתחו חביתא טובא אמר, רבא חמרא שרי מ"ט רובא גנבי ישראל נינהו ע' בת' הריב"ש סי' תל"ה ובת' הגרע"א סי' ק"ו.

שם שאני התם כיון דאיכא דפתחי לשום ממונא הו"ל ספק ספיקא, ע' בת' שיבת ציון סי' ע"ח ובתשב"ץ ח"א סי' נ"ו.

רש"י ד"ה ספק ספיקא. ובהא אפילו רבנן מודו וכי פליגי רבנן עליה דר"א היכא דמליא שדה טומאה כו', ע' בת' פנים מאירות ח"ב סי' ע"ו ובנובי"ת חאה"ע סי' נ"ט.

דף ע:

במשנה בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות, ע' בת' הריב"ש סי' תכ"ד ובת' שבות יעקב ח"ב חי"ד סי' ע"ב.
רש"י ד"ה איסור. ודוקא רביתא דאינה יודעת בטיב ניסוך ולא מסרה נפשה למינגע אבל גדולה מכי חזינן דנקיטא אופיה לא תלינן לקולא, על סמך דברי רש"י אלו התיר הר"ן בתשובה סי' ס"ז בכל מי שאינו יודע בטיב ניסוך לתלות בכל מה שאפשר להקל ע"ש.
תוד"ה פתוחות. אבל בולשת אינם באים כי אם דוקא לאכול ולשתות, ע' ח"ס אה"ע ח"א סי' ע"ח.

דף עא.

אבל אומר לו מלטני מן העוצר, ע' ח"ס חי"ד סי' קכ"ז וע"ע בת' הרשב"א סי' תרפ"ו ושם תשצ"ט.
במשנה המוכר יינו לעכו"ם פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין. ע' תשב"ץ ח"א סי' י"ד
שם כי כיליתו חמרא לעכו"ם שקלו זוזי מינייהו והדר כיילן להו כו', ע' בת' מהרש"ם ח"ב סי' רט"ז.
רש"י ד"ה עול תחתי הוי משמע הוי במקומי כו' ע' מחנה אפרים ה' שלוחין סי' י"ד.
תוד"ה אמר אמימר. אומר דאין זה עיקר הטעם אלא משום דאמימר סבר לה כר' יוחנן כו', ע' פמ"א ח"ב סי' נ"ב.
תוד"ה פרדשני. אבל במציאה ומתנה דליכא כספא כ כו"ע מודו דקנו במשיכה או בהגבהה, ע' בת' באר יצחק חא"ח סי' ד' ובס' חזקה רבה חח"מ סי' ע"א ובת' דבר אברהם סי' א'.
תוד"ה רב אשי. והרוצה לחוש לדברי רש"י ור"ת המקנה בהמה לפוטרה מן הבכורה צריך שיתן הנכרי כסף וגם משיכת הנכרי בסימטא או לרשותו של נכרי כו'. ע' קצוה"ח סי' קצ"ד סק"ג.
בסה"ד שאנן סהדי שהישראל גמר ואקני לנכרי כדי להפטר מן הבהמה, כה"ג בתוס' ב"מ ד"ל ע"ב ד"ה אפקרה וע' שבת י"ח ע"ב ד"ה דמפקרא.
תוד"ה שקילו זוזי. והקשה ר"ת כיון דמשיכה בנכרי קונה א"כ מעות אינם קונות וא"כ מה היה מועיל המעות כו', ע"- אמרי נועם דיני קנינים דין ג' ובס' עולת שמואל סי' מ"ה.
בא"ד א"נ י"ל דסבר האי דדחי דקניא משיכה או מעות בנכרי ע' ד בת' הגרע"א סי' ל"ז.

דף עא:

סוף סוף כי מסא לאוירא דמנא קנייא יי"נ לא הוי עד דמטי לארעיתיה דמנא כו', ע' קצוה"ח סי' קצ"ד סק"ג ובת' עונג יו"ט סי' כ"ח דהאריכו בזה דקנין כלי דהכא הוא מטעם חצר ע"ש, ולפי דבריהם צריך להבין פירש"י כאן שכ' וז"ל מדמטי לאוירא דמנא דנכרי קנייה נכרי בהגבהה עכ"ל, ואי משום לתא דחצר הלא קנה לו חצירו ומה צריך לקנין הגבהה, ולכאורה היה אפ"ל עפמש"כ במגיד משנה פי"ז ה"ח מגזלה דהא דאמרו גבי קנין חצר עומד בצדו היינו בתוכו, אבל בצדו וחוצה לו לא, ודעה זו מובא ברמ"א סי' רי"ש ס"א ובקצוה"ח שם, והשתא הכא בקנין כליו אף שהוא מטעם חצר אולם כיון דלא שייך עומד בתוכו משו"ה צריך לזה קנין ההגבהה, אכן קשה כיון דסוף סוף אתינן להגבהה משום חסרון האפשרות דעומד בתוכו א"כ כל ענין דקנין חצר בזה הוא למותר האם צריכינן לקנין על קנין. זולת אם נימא משום דקאמר בגמרא כי מטא לאוירא דמנא קנייה, וקנין הגבהה. לחודא אינו נופל על רשות דאויר לחודא, ובע"כ דהוא מטעם אויר חצר, אכן משום דלא משכחת בזה עומד בתוכו כדין קנין חצר, משו"ה צריך הצטרפות דקנין הגבהה כנלע"ד.

והנה הא דאויר חצר קונה משנה מפורשת היא בגיטין ע"ט ע"א היתה עומדת על ראש הגג וזרקו לה כיון שהגיע לאויר הגג ה"ז מגורשת, והא דיי"נ לא הוי עד דמטא לארעיתא דמנא אשכחן כה"ג בחולין ד"ע ע"א דקמבע"ל לענין בכורה אי אויר רחם מקדיש או נגיעה רחם מקדיש ע"ש, הלא דבמקום דבעי נגיעה לא מהני אויר, וה"נ בפסחים מ"ח ע"ב אהא דאמר ר"א הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה מבע"ל בטבלא שאין לה לבזבזין מהו תוך כלי בעינן והא ליכא א"ד אויר כלי בעינן והא איכא תיקו, הרי בהדיא דאויר לא מהני במקום שצריך נגיעה וה"נ יין נסך לא הוי רק במגע, ולענין אויר כלי שלא במקום קנין אשכחן בזבחים צ"ב ע"ב דקאמר תיפ"ל והא אפסיל ליה באויר כלי, וע"ש כ"ה ע"ב תוד"ה זאת אומרת ובמש"כ בחידושי שם ושם נ"ד ע"א תוד"ה ואי אמרת כו' וקדיש האויר בקדושת מזבח ובתוס' מכות י"ב ע"א ובמש"כ בחידושי שם וע"ע בת' משיב דבר ח"ג סי' י"ז.

שם ת"ש דאר"ח ב"א אר"י ב"נ נהרג על פחות י משו"פ ולא ניתן להישבון כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' כ"ג.

תוד"ה הב"ע. תימה ליבטיל ההוא פורתא בששים וי"ל כו', ע' שעה"מ פט"ו הכ"ה ממאכלות אסורות.

תוד"ה מידי. דמשיכה בנכרי קונה כדאמר רב הכא כו', ע' תומים סי' ע"ב ס"ק נ"ד.

דף עב.

אלא ש"מ משיכה בנכרי קונה ש"מ, ע' חוט המשולש בחלק התשובות להגר"ח ז"ל סי' י"ז.

שם ההוא גברא דא"ל לחבריה אי מזבנינא לה להא ארעא לך מזבנינא לה אזל זבנה לאינש אחרינא א"ר יוסף קנה קמא א"ל אביי והא לא פסק כו', ע' בת' מהרשד"ם חח"מ סי' רפ"ג.

שם מתקיף לה רבי יעקב מנהר פקוד האי זוזי אנסוה, ע' בת' מהרי"ק סי' י"ט ובח' פנים מאירות ח"ב סי' נ"ט ובת' הריב"ש סי' קכ"ז.

שם א"ל כדשיימי בתלתא אפילו תרי מיגו תלתא כו' כדשיימי בארבעה עד דאמרי בארבעה כו', ע' בת' הרמ"א סי' ל' ובת' הריב"ש סי' רכ"ח.

שם כדאמרי בתלתא עד דאמרי בתלתא, ע' ת' הרשב"א ח"ד סי' קנ"ז וע"ע בת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' רפ"א.

רש"י ד"ה פירקן והכניסן לתוך ביתו. כיון דפסק קנייה ליה רשותו במשיכה, ע' לח"מ פ"ד ה"ה מה' מכירה ובת' דבר אברהם סי' כ"א. תוד"ה ומאי. ותימה הרי ישראל נמי לא קנה הגזילה ואפ"ה איתיה בתורת הישבון דכתיב והשיב את הגזילה, ע' קצוה"ח סי' שנ"א סק"ג

דף עב:

כח דעכו"ם מדרבנן הוא דאסיר ההוא דנפיק לבראי גזרו ביה רבנן ההוא דלגואי לא גזרו ביה רבנן, ע"ל נ"ו ע"ב תוד"ה גרגותני ובת' הרשב"א סי' תשס"ז ובמיוחסות סי' קס"ג.

שם אמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב נכרי ליסייע בהדייכו כו', ע' בת' מהר"ח או"ז סי' יוד.

תוד"ה א"ל ר"ח. ופסק רש"י כר"ה דאמר נצוק חיבור כו' אבל ר"ת פסק דנצוק אינו חיבור כו', וע' בת' ריקאנטי סי' רכ"ב.

דף עג.

במשנה יין במים ומים, ביין בנותן טעם, ע' תוס' חולין צ"ז ע"א ד"ה אבל בשר בחלב ובס' חזקה רבה חי"ד סי' רי"ש.

שם המערה יי"נ מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל כו', ע' תוס' ב"ק ד"ק ע"ב ד"ה אומר לו ובתמים דעים להראב"ד סי' פ"ח ובראב"ן סי' שי"א ובת' הרשב"א סי' תש"ל.

שם אבל נפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו, כו' ע' חולין ד"ק תוד"ה בשקדם ובמש"כ בחידושי שם וע"ע בת' הרשב"א סי' תרל"ג ובת' הריב"ש סי' רמ"ה.

תוד"ה יין ביין. פר"ת דדוקא יי"נ ממש שנתנסך לע"ז הוא דהוי במשהו אבל סתם יינם בששים כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' ל"ט.

תוד"ה כי אתא. אבל אם נפל כל כך מן הנסך לסירוגין בין הכל שאין בין ההיתר סמ"ך כדי לבטלו אסור ע' ברכות כ"ה ע"ב רש"י ד"ה אבל לכתחילה.

דף עג:

א"ר אסי א"ר יוחנן ב' כוסות אחד של חולין ואחד של תרומה ומזגן ועירבן זה בזה רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. ע' מה שהאריך בסוגיא זו בס' עטרת ראש לברכות י"ב שהוא שם דף ל"ו ע"ב וע"ע בראב"ן סי' שי"א ובפמ"ג שער התערובות פרק ד' ובת' באר יצחק חי"ד סי' ז'.

שם רב ושמואל דאמרי תרווייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו כו', ע' פסחים ד"ל ע"א תוד"ה אמר ובחולין צ"ו ע"א תוד"ה אמר ובמש"כ בחידושי שם וע"ע בתשובת באר יצחק חי"ד סי' י"ג.

שם ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנ"ט חוץ מטבל ויי"נ, ע' נובי"ק חי"ד סי' צ"ב.

שם תניא כוותיה דר"י ור"ל תניא כוותיה דרב ושמואל כו', הא דלא קאמר כתנאי או לימא כתנאי ע' בחידושי הריטב"א בסוגיין ובאור שמח פ"ה ה"ח מה' חמץ.

שם בשלמא יין נסך משום חומרא דע"ז, ע' בת' הריב"ש סי' תל"ג.

שם אלא טבל מ"ט כהיתירו כך איסורו, ע' מנחות ד"ס ע"א תוד"ה מי ובמש"כ בחידושי שם.

תוד"ה טבל. ותימה דהכא משמע דטעמא דטבל במשהו דכהיתירו כן איסורו ובירושלמי קאמר דטעמא משום דטבל יש לו מתירין. ע' נובי"ת חא"ח סי' קי"ד.

דף עד.

וליתני ככרות של בעה"ב לענין חמץ בפסח כו', ע' פלתי סי' ק"י ס"ק כ"ו.

שם אמר רב הלכה כרשב"ג חבית בחבית אבל לא יין ביין ושמואל אמר אפילו יין ביין כו', ע' בת' הרשב"א סי' תרל"ג ובנובי"ת חח"מ סי' ס"א.
שם אר"ג הלכה למעשה יי"נ יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יין אפילו יין ביין מותר, ע' בת' אגודת אזוב חי"ד סי' ט'.
רש"י ד"ה ושער נזיר. דאיסורי הנאה הוא דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, ע' תוי"ט משה"ק מסוגיא דקידושין נ"ז ע"ב, ובמה שתירץ בקונטרס שער התירוצים.
תוד"ה למעוטי. וכה"ג איכא פ"ק דב"ק למעוטי מסור ומפגל דהוי נמי פי' שלא ירד לשנותה אע"ג דמחייב עליה ע"כ, וכ"כ התוס' בחולין ד"ק ע"א ד"ה שאני ובכריתות ד"ב ע"ב ד"ה למעוטי, וע"ש בבאר שבע ובמש"כ בחידושי שם.

דף עד:

ומודה רבי בקנקנים של נכרים שהן אסורין ומה הפרש בין זל"ז זה מכניסו לקיום כו', ע"ל ל"ג ע"ב תוד"ה כסי ובת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' צ"ג ובת' הרא"ש כלל י"ט סי' קס"ז.
שם קסבר כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן, ע' במיוחסות סי' קנ"ז קנ"ח קנ"ט קס"ז.
תוד"ה דרש רבא. מכאן אור"ת דעירוי ככלי ראשון מדאמר הכא דע"י עירוי מפליט היין הבלוע בנת כו', ע' בת' הרא"ש כלל י"ט וברוקח ה' פסח סי' רנ"ז.

דף עה.

מניחן תחת צינור שמימיו מקלחין או במעיין שמימיו רודפין וכמה עונה כו', ע' בת' הריב"ש סי' תל"ג.
שם ואי איכא קיטרי שרי להו, ע' בתשובת הר"ן סי' כ"ו.

דף עה:

התם לא מפסיק ולא מידי הכא מפסקי אשכולות, ע' תמים דעים להראב"ד סי' פ"ו
שם מתוך שנאמר במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי ת"ל אך חלק, בשא-לתות פ' מטות סי' קל"ז ליתנהו תיבות אך חלק, רק ת"ל וטהר וע"ש בהע"ש אות יוד.
שם א"כ מה ת"ל נדה מים שנדה טובלת בהן הוי אומר ארבעים סאה, ע' תוס' יומא ע"ח ע"א ובגבורת ארי שם.

שם דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות כו' מדיחן ומטבילן והן טהורין, ע' ת' הרשב"א סי' תתי"ז.

שם ל"ק הא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור הא כמ"ד נטל"פ מותר. ע' בת' הר"ן סי' ס"ט ובת' הרשב"א סי' תצ"ח ובמיוחסות סי' קנ"א ובת' הרא"ש כלל י"ט סי' ו' ובת' הריב"ש סי' כ"ח ובהחידושים שבסוף ספר הפלאה.

תוד"ה הסכין. שאני סכין של נכרים שבלוע שמנונית טובא אבל סכין ששחט בה טריפה מחמת הדם דשריק אין השמנונית נבלע ע"כ. וכן פירש"י בחולין ד"ח ע"ב ד"ה משים דקבלע וע"ש תוד"ה והלכתא, והנה בחולין ד"ח ע"א שם אהא דסכין של עכו"ם מותר לשחוט בה משום דמקלקל ואסור לחתוך בה בשר משום דמתקן, קאמר רבא התם פעמים ששוחט שוחט אסור במסוכנת ומחתך מותר באטמי דקיימין לקורבנא ופריך הש"ס ותיפ"ל משום שמנונית דאיסורא ופירש"י אע"ג דהוא מקלקל אסור לחתוך משום שמנונית דאיסורא דנבלות שנבלעו בסכין, וכ' עלה במהרש"א שם דבין אהיתירא דלחתוך ובין אאיסורא דלחתוך פריך הכי וה"ה דהוה מצי לפרש הכי אשחיטה בין אהיתר בין באיסור דאע"ג דמקלקל הוא אסור משום שמנונית וחדא נקיט בפירושו עכ"ל, והשתא קשה לפמש"כ התוס' הכא דהוא נמי שיטת רש"י גופיה שם הכי, דע"י שחיטה אין השמנונית נבלע משום דדם שריק א"כ איך נוכל לפרש ותיפ"ל משום שמנונית דקאי על השחיטה הלא אין דין זה נופל רק אחתיכה, ובשחיטה סגי עכ"פ בליתא דפרסא למיכפרא, ואף דרגמ"ה ז"ל מפרש נמי התם קושית הש"ס אשחיטה ע"ש, אפשר דלא ס"ל להאי חלוקא דרש"י ותוס' בין חתיכה לשחיטה, אבל להניח כוונה כזו ברש"י שהוא נגד שיטתיה קשה.

ועוד דבא"ד כ' המהרש"א שם וז"ל והא ליכא לאקשויי מאי פריך ותיפ"ל משום שמנונית דאימא דסבר כמ"ד לקמן השוחט בסכין של עכו"ם סגי בהדחת בשר דהשתא מותר לכתחילה דליכא למיחש שמא משתלי דבלא"ה ידיח הבשר משום דם שעליו כבר תירצו הר"ן דלמ"ד נמי דבעי הדחה לא סגי בהך הדחה דמשום דם דמשום שמנונית הסכין בעי שפשוף גדול כדי שיסור שומן ממנו עכ"ל, וגם זה פלא דבדבריו אלו סותר דבריו הראשונים, דאי רק ס"ל לרש"י כמ"ד מדיח הלא ס"ל בע"כ דאיידי דטרידי סימנין למפלט דמא לא בלעי דהא בהא תליא כדאמר התם, ולפ"ז מה מקום היה לפני המהרש"א להניח מתחילה דרש"י הוה מצי כמ"כ לפרש קושית הש"ס אשחיטה הרי בשחיטה לא שייך בליעה דשמנונית משום טרדת הסימנין למפלט, ורגמ"ה דקאמר דקושית הש"ס סובב בין אשחיטה בין אחתיכה לפי הגהת הגליון ע"ש, אפשר דאיהו סבר כמ"ד קולף,

ולפ"ז בהכרח דס"ל איידי דוחקא דסכינא בלע ושפיר הקשו ותיפ"ל משום שמנונית גם אשחיטה, אבל לפ"ד המהרש"א דיש מקום לאמר דרש"י סבר כמ"ד מדיח, אז ההכרח אליביה לאמר דקושית הש"ס ותיפוק ליה משום שמנונית קאי רק אחתיכה ולא אשחיטה כנ"ל, סוף דבר דדברי המהרש"א בזה שם צ"ע לע"ד, וע' מה שהארכתי עוד בסוגיה דהתם בחידושי לחולין.

תוד"ה מים שהנדה. אבל טבילת כלי מדין חידוש הוא ובעי מ' סאה, ע' ת' הרשב"א ח"ד סי' שי"ח.

תוד"ה אי משום. ואע"פ דמספקא ליה לתלמודא אי משכנתא כזביני לענין הא ודאי פשיטא דלא הוי כזביני, ע' בת' מהרי"ק סי' ק"ח.

תוד"ה וכולן שנשתמש בהן. למאן דתני מותר נקט שפיר עד שלא יטביל כו', ע' בת' מהר"ח או"ז סי' ס"א.

דף עו.

לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלאו נ"ט לפגם הוא כו', ע' תמים דעים להראב"ד סי' ק"מ.

שם גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא, ע' נובי"ת סי' נ"א.

שם ועד כמה מלבנן א"ר מני עד שתשיר קליפתן. ע' רוקח ה' פסח סי' רנ"ח.

תוד"ה בת יומא. הכא איכא ג' נותני טעם של היתר הראשון שנבלע בכלי וממנו למים ומן המים חזר ונבלע בכלי, ע' בראש"ש פ' כל הבשר סי' ל' ובת' באר יצחק חי"ד סי' ח'.

דף עו:

נועצה עשרה פעמים בקרקע אר"ה בריה דרב יהושע לאכול בה צונן. ע' תוס' חולין ד"ח ע"ב ד"ה והלכתא ובת' אגודת אזוב חי"ד סי' א' וע"ע בתמים דעים להראב"ד סי' פ"ב.

תוד"ה אידכר. ונראה דלא חטא בזה שעדיין היה עבד קצת שמעוכב גט שחרור כו' ע"כ, הא דבעלי התוס' באו ללמוד זכות על באטי שלא חטא ע' בת' עולת שמואל ח"ב דף כ"ד וע"ע בחידושי הריטב"א לנדה ט"ז ע"א.